

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

EDIȚIA II

Editura Librăriei SOCEC & Co., S A., București

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

738384

F. LORIAN

LA 18 ANI

— ROMAN —

BCU Cluj-Napoca
RBCFG202000269

BUCUREȘTI
Editura Librăriei SOCEC & Comp. Societate anonimă
1921

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

182652

859-31(Sorian, F.)

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mariei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La 18 Ani

...Şi-mi părea atât de rău că ne mutam... Că părăsiam curtea ceea dragă în care copilărisem. Curtea aia mare, sălbatecă, care mă urmărise par'că din leagăn, atâţia ani, atâte luni!... Care văzuse, fusese martora atâtor pozne şi nebunii copilăreşti! Şi care mai târziu, cândvà, pare că surâsese de şovăelnicele începuturi mai „serioase" ale adolescenţei! Curtea asta mare, bătătorită într'una de soare, cu pomii răzleţi, stingheri, cu frunzele mici, rare, scoţând un freamăt atât de îngânat, atât de sfios la cea mai' uşoară adiere a vântului — curtea asta sălbatecă — cum o iubiam! Cât mi-erà de dragă! Câte amintiri duioase — frânturi dulci din zilele copilăriei — nu-mă legau de ea.

...Şi plecam, plecam, ca să nu mai revin niciodată.

Ne mutaserăm de vre-o două săptămâni. Noua-ne locuinţă — situată într'o curte de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acele mari, imense, cum sunt atâtea altele prin străzile mai mărginașe ale Bucureștiului — cu o întreagă lume de vecini — simțeam că mă atrage. Noutatea, varietatea ei, parecă făcea să gândesc mai puțin la cealaltă.

Cu unele locuințe joase, perdute, cu geamurile cârpite, cu pereții roși și ei de vechime, locuințe servind însă și ca ateliere. — unor familii meseriașe — cu altele mai mari, ornamentate pe din afară, zugrăvite pe dinăuntru, cu câte o tindă elegantă în față — curtea aceasta — păreà că desfășură de îndată, pe dinaintea ochilor, tabloul trist, vitreg, al deosebirii claselor sociale. Toată partea din față a curții — unde erà un loc gol, populat însă de o droaie de copii murdări, nespălați — era scăldată de dimineață până în spre sară, târziu, — în razele puternice ale Soarelui. Restul era adumbrit de numeroși copaci tineri, prin al căror des frunziș, câte o rază de soare se furișa, sfios, încet, lăsând pe pământ o dâră albă, tremurândă. Către fundul curții, pe stânga, se afla o grădină mare, dreptunghiulară, împărțită în alte două grădinițe, ai căror posesori, proprietarul și doi dintre chiriași — din vecinătatea grădinii — se bucurau de frunzișul binefăcător al pomilor — cari în timpul zilelor de Maiu aduceau ninsoarea ceea albă, parfumată a salcâmilor cu mirosu-le dulceag, molatec, iar în timpul zilelor lungi, năbușitoare de vară, ofereau răcoarea plăcută a pomilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

Lumea aia de vecini, amestecul acela pestriț de meseriași de toate neamurile mă interesa. Era ceva cu totul nou pentru mine. Vedeam venind la fântâna din mijlocul curții — să ude câte vreo bucată de talpă — lucrători cizmari. armeni, — tineri și mai în vârstă —, cu fețele înegrite, arse de soare, cu ochii întunecoși, tăinuind par'că cevà din ne'nțelesul Orîentului haotic, cu mânecile sumese, cu șorțuri mari, înegrite și ele de lucrul continuu, acelaș, murdar, al încălțămintelor. Unii dintre ei, căsătoriți, locuiau căsuțele acele, mici, joase, — dinspre stradă ori către fundul curții — de unde ne'ncetat, până 'n seară, târziu de tot, răsunau lovițurile monotone, ritmice, ale ciocanelor de cizmari. Îi vedeam adesea, trudiți, aducând câte vreun sul de talpă în spinare, încovoiați sub greutatea ei. Tot către sfârșitul curții, locuind niște căsuțe semănând mai mult a magazii, erau și alți lucrători, tot cizmari, — însă greci. Aceștia erau mașinișți, lucrând și cusând numai cu mașina, fețele ghetelor. Cu figurile surâzânde, vesele. îi întâlneam deseori cu brațele încărcate de cele câteva duzini de fețe terminate, ducându-le negustorilor. Dealtfel mult mai curați decât Armenii. Duminica și sărbătorile îndeosebi —, se îmbrăcau luxos — fără gust însă — și foarte încrezători

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în ei însăşi, învăluiau cu priviri cuceritoare figurile râzânde ale naivelor fete de pe la mahalale. Faţă în faţă cu una din odăile noastre de locuit, a căror ferestre dădeau în curte, se afla locuinţa ceva mai răsărită a unui bulgar, cizmar maşinist şi el. Una din micile-i încăperi — spre curte — îi servea drept atelier. Câteva lucrătoare gălăgioase,— fardate cu roşu, pe obrazi, şi pe buze, cu cearcâne vinete împrejurul ochilor, cântând toate nişte romanţe sentimentale mai învechite—, mai „moderne" — se înşirau în jurul unei mese lungi, prăpădite, şi pe care acum se grămădeau peticării, feţe de ghete, negre, galbene, mosorele mici, colorate şi alături ulcica cu pap gălbui, lipicios,—nelipsită cizmarilor.

În dreptul ferestrii, două maşini de cusut învechite şi ele, scoteau acelaş vecinic sbârnăit iute, nervos, — de dimineaţă până 'n seară, — mărit încă prin agilitatea bolnăvicioasă a două dintre lucrătoare. Dealtfel lucrând toate cu un zel excesiv în faţa patronului, le pierea acest zel — ca prin minune— ca şi tuturor fetelor depe la ateliere, de îndată ce patronul nu mai era de faţă. O! Atunci să le fi văzut. Râdeau... Râdeau într'una. Şi cu aşa o poftă că zâmbiai fără să vrei privindu-le. Apoi, deodată, lăsau brusc lucrul, şi perechi, perechi se angajau.. la dans, în timp ce una din ele fredonând o melodie de vals, se 'nvârtea singură în mijlocul pe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rechilor dansatoare. Alteori, scoţând capetele pe fereastră, urmăreau cu privirea până ce nu se mai putea deosebi în vâlmăşagul de pe stradă—figura, sau talia vre-unui „fante cuceritor“, de prin mahala. O! Şi ştiau ele pentru ce „scurtase“ drumul trecând prin curte, care având două intrări, era un fel de pasaj!

Mai locuiau în curte tot către fund şi vre-o 2 — 3 familii evreeşti, sărace, meseriaşe, cu o droaie de copii, murdari, nespălaţi, cari ridicau curtea cu ţipetele lor. Veneau apoi alte două familii — tot evreeşti — mai înstărite însă — familii de negustori, cari ocupau apartamentele mai mari din spre mijlocul curţii — pe dreapta şi pe stânga. Tot în curte — afară de familia proprietarului care locuia şi el aici — mai erau câte-va familii româneşti, alcătuite din oameni simpli, muncitori, a căror femei — cu obiceiurile acele, înăscute de mahala — şedeau întreaga după amiază la umbră, vorbind adese toate deodată — uneori... pe şoptite — alte ori mai tare, — alcătuind oarecum un grup aparte faţă de celelalte femei din curte. Spre seară, când căldura soarelui se mai potoleşte, — le vedeai pe toate cu câte un scăunel în mână, înşirându-se la poartă dealungul trotoarului. Şi câte!... câte nu îndrugau asupra celor trecători!... Şoapte... râsete pe 'nfundate, schimonosiri de glasuri, de gesturi, după „ăla“... după „aia“.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toate, toate moravurile acele moştenite din mamă 'n fiică ale mahalalei, se zugrăveau aici perfect.

Celelalte femei din curte — evreicile — indeosebi armencile, păreau mai retrase, mai nesigure. Par'că bănuitoare. Cu feţele palide, cu ochii mari, cu părul închis, în rochii de acele orientale — stropite cu toate nuanţele de culori — armencile se întâlneau în curte la una din ele, în faţa casei — şi acolo rânduite 'n cerc în jurul unei tave cu cafele negre, din care sorbeau a lene, vorbeau tare, uneori ţipând, într'o limbă care — nu ştiu — părea desgustătoare urechii.

...Încă din primele zile în care ne mutasem, îmi fusese atrasă atenţia de una dintre armence. Era o femee de vreo 27 de ani, după cum mi s'a destăinuit mai târziu. Pe-atunci mi-o închipuiam o frumuseţe — o frumuseţe în tot complexul noţiunii cuvântului şi par'că aşi fi caracterizat-o oricui astfel.

„Azi" surâd... când mi-o amintesc... Şi mi-o amintesc atât de bine!...

Era într'adevăr frumoasă. Ştiu eu?... frumuseţe poate, în sensul celor pătimaşi, senzuali, cari nu văd în ea decât „femeea" sau mai bine „femela" absolut necesară, imperioasă.

Fără ochi melancolici, fără priviri voalate respirând duioşie, fără toate acele „farmece divine" — Armeanca — întrupa „femeea" — fe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meea vulgară — animalul — care te ţine, te 'nlănţue prin carnea-i, prin senzualismu-i.

Asta îi împrima frumuseţe, farmec... Avea în ea ceva sugestiv, de nepătruns.

Te 'nlănţuia dintru'nceput. De altfel tipul comun femeilor senzuale. Înaltă, bine făcută, cu obrazul rotund, pârlit de soare, cu'n farmec provocător în surâsu-i — nasul puţin aquilin — cu un păr brun, închis, strâns în coc către ceafă, cu niște ochi mari, negri, de un negru de acela întunecos, plini de patimi, trăda par'că ceva din voluptatea femeilor Orientului. Pieptănătura către spate îi reliefa în mod chinuitor rotunzimea plină a cefei şi profilului.

Părea că respiră numai senzualitate!

Şi avea o siguranţă uimitoare în puterea-i de seducţie... Era atât de sigură de efectul ce-l făcuse asupră-mi, de turburarea-mi mereu crescândă, că şi azi când mi-amintesc de nimicurile, de naivităţile-mi dulci, d'odinioară cu care căutam să mă arăt mai bărbat, mai stăpân pe mine, şurâd...

Surâd cu atâta duioşie!...

Eram timid, sfios. Ştiu eu?!... trecerea era prea bruscă. Nu cunoscusem femeea în plina-i desvoltare — către 30 de ani — cu nenumăratele-i izvoare de seducţie, de cochetării, chiar şi la cele vulgare. Până atunci eram şi eu un romantic nebun, hrănit cu vise, şi cu poezii eminesciene...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cum puteam ști, cunoaște ceace 'nseamnă „femeea“ ?

— „Femeea“ așa cum o întrupa Armeanca?!... Iubirile platonice, cu bilețele, cu versuri, clipele acele fuginde, cari par cândva vecinicii, figurile palide, visânde, a fetelor de pensioane, ce-mi puteau ele folosi „acum“?! Ce puteau ele servi unei cunoașteri amănunțite a „femeii“?.

... Și căuta înadins toate mijloacele ca să mă tiranizeze cu farmecu-i!...

Nu trecea odată pe dinainte-mi fără să-și ridice ochii. Ochii aia pătimași arzători ai ei, sub a căror raze simțeam că șovăi, că pălesc.

Și de 'ndată însă ce mă vedea întovărășit de cineva de-ai casei, de vre-un prieten, sau trecea ea cu cineva — își păstra o rezervă, o indiferență uimitoare. Cu ochii plecați, cu pașii mari, aceeași.

Par'c'o văd: întrupa perfecta seriozitate.

Nu-mi dădeam la 'nceput seama de rezerva-i excesivă față de celelalte persoane. Mai târziu mi-am explicat prudența aceasta care nu-i era de loc instinctivă, prin teama grozavă ce avea de a nu se naște cumva vre-o bănuială din partea vecinilor, putând ajunge acest lucru la urechile bărbatului său. De altfel îmi făcea chiar impresia că era supravegheată de celelalte armence din curte.

Cât privește de soțu-i, — cizmar, mașinist și el, având însă un atelier propriu într'altă stradă, era de o gelozie fără seamăn.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O iubiă ca un nebun.

Căsătoriţi de 12 ani — originari din acelaş oraş turcesc de pe malurile sărate ale Mării Negre, de unde veniseră aici, 8 ani de atunci, — pe pământul acesta românesc — romanul căsniciei lor fusese schimbăcios, trist, ca multele din romanele născute din căsniciile „de azi“ — de „convenienţă“ de „familie“.

Măritată la o vâstă aşa de fragedă — 15 ani, copilă încă — silită de părinţi şi de familie, neputând să rupă cu tradiţiile acele, sfinte ale neamului lor — în cecace priveşte supunerea necondiţionată a copiilor în toate actele vieţii — desigur firea, simţurile ei pătimaşe nu înţelesese, — nu „putea“ înţelege seriozitatea, jertfa aceea reciprocă, necesară unei căsnicii. Gelozia înăscută, bolnăvicioasă a soţului ei manifestată încă de la început, libertatea aia mărginită, dependentă la tot pasul o chinuia. Nu-l iubise niciodată şi afecţiunea aceea — din compătimire, — din teamă — instinctivă poate — tradusă în mod greşit „iubire“ — pe care o arată orice soţie când nu-şi iubeşte soţul, — încet, încet, pieri. De n'ar fi fost cei 4 copii — două fetiţe şi 2 băeţi bolnăvicioşi — încă mici, plăpânzi!... poate de mult ar fi fugit. Şi-n ultimul timp el prinse şi patima beţiei. „Izvorul“ unei patimi?! Înăscută? Viciu hereditar, transmis din tată în fiu? Cauţi „uitare“? Voeşti absorbire, gândind aiure? O deviare a unui instinct?! Definiţii vagi!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La drept e — atât de greu să tălmăcești o patimă!...

Atât! Îi ura, îl ura acum, cum numai o femee e 'n stare! Duhoarea respingătoare a alcoolului care-i izbea mirosul, ochii aceia buhavi, dilatați de beţiv, cu faţa roşie congestionată, o tortura. În răzbunarea-i, în perversitatea-i femeiască doria să-l înşele cu „oricine“ cu toţii chiar. Sângele acela iute, clocotitor al femeii ajunsă în plină dezvoltare, firea ei senzuală, o împiedica să judece.

Venisem tocmai în ceea ce se cheamă „momentul psichologic“ al femeii. Eram „necunoscutul, oricine“, acel „cineva“ care-i trebuia. Absolvisem liceul acum în Iunie, şi mă pregăteam să mă odihnesc tot timpul verii...: 18 ani... Vârsta primejdioasă, plină de ispitiri, la care te aprinzi după orice, fără să ştii bine ce vrei. Şi la care visezi, visezi într'una ca un nebun după cei dintâi ochi de femeie cari îţi par că te învălue, că te privesc mai lung.

Mi-amintesc şi-acum. Fusese peste zi, o căldură molatecă, 'năbuşitoare. O căldură din zilele acele excesive de vară, în care pare-că respiri numai văpăi de aer fierbinte. O zi de acelea seci, uscate, fără pic de vânt, fără vre-o mişcare de frunze.

Totul părea amorţit. Nici umbra pomilor nici aceea a grădinilor, nu oferea răcoarea plăcută, dorită cu atâta lăcomie în acele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

clipe. Se înserase. Un vânt, o adiere d'acele uşoare, începu să sufle.

Pomii, încet, încet, alene, începură să-şi mişte frunzişul, trezit şi el din piroteala molatecă a zilelor lungi, nesfârşite de vară. Departe, sus pe cer, câte un noruleţ albicios, cu forme ciudate, gonit din urmă de alţii, mai albicioşi, mai plumburii, aducea cu sine câte o adiere răcoroasă, îmbălsămată.

Tolănit pe canapeaua din grădină, moleşit într'un mod bolnăvicios de căldura zilei, cu o carte în mână, citeam, citeam fără să ştiu ce. Dintre rânduri se desprindea figura ei. Gându-mi sbura la ea, la ochi-i, la surâsu-i.

Trezit apoi din visarea-mi duioasă, de adierea târzie a vântului, mă sculai. Se întunecase de-abinelea. Prin curte, forfoteală, animaţie.

Se auzia zângănitul furculiţelor şi al cuţitelor trântite cu neîndemânare pe mesele rotunde ce se înşirau în curte, aproape în faţa fie-cărui vecin. Se pregăteau de mâncare. Lumina palidă, gălbue a unei lămpi atârnate pe unul din pereţii casei, spre curte, împrăştia raze sfioase, nesigure. Mă plimbam prin curte cu nepotelu-mi. De odată nişte sunete, vesele, de vioară, îmi izbiră urechia.

Sunetele veneau dinspre fundul curţii. Târât, aproape de mâinile copilului care nu mai avea astâmpăr, mă îndreptai înspre acolo. In jurul unei mese rotunde, luminată de un felinar de-acele de curte, cizmarii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

greci, mâncau, beau, în timp ce alături doi lăutari ţigani, cântau cu foc, nişte melodii vesele, însoţite din când în când de câte vr'un chiot mai prelung al unuia dintre lucrători. Rezemat de gardurile ultimei grădiniţe, aceea a proprietarului, cu nepoţelu-mi alături, priveam cu multă curiozitate la petrecerea din faţă-mi.

— E cam răcoare să nu răcească copilul.

Surprins, bănuind instinctiv glasul acesta, nu ştiu, oarecum, sfidător mă 'ntorc îndată.

Era „ea".

— Da... nu... îngânai şovăind fără să ştiu ce spun. Turburarea ce-mi produse cuvintele ei mă zăpăcise. Mă şi observă.

Se depărtă 'ndată, reintrând apoi în casă.

Absorbit de jocul vesel de dinainte-mi, n'o observasem. Venise, se vede, în urma mea. Rămas acum singur, nepoţelul intrând în casă, încă sub impresia turburătoare de adineaori, priveam, ascultam fără să mai ştiu ce. Gândurile îmi sburau departe.

Mi-era ruşine de stângăcia, de atitudinea-mi copilărească. Simţeam par'că o luptă lăuntrică în mine. Voiam să şterg impresia de mai 'nainte. Ocazia mi se prezentă.

Nu trecu mult dela plecarea-i de lângă mine şi reveni curând, cu un scăun, aşezându-se ceva mai departe, alături de o altă vecină, o româncă, care privea şi ea veselia grecilor. Pândeam momentul în care să-i vorbesc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mă neliniștea, însă mult stăvilându-mă chiar prezența acelei femei. Cum ași fi vrut să se depărteze! Ruga-mi fu supusă unei încercări chinuitoare.

Insfârșit, târziu, înduplecată de țipătul gălăgios al unei fetițe, ce-o trăgea de haină, plângând într'una că „vrea acasă", se ridică, spuse un „bonsoir", plin de modulațiuni, și se depărtă intrând în casă.

Adumbriți de întunericul învăluitor al nopții, într'un colț retras al grădinii, sub pomi, desigur nu puteam fi deosebiți de de parte. Nu știu ce cuvinte i-am adresat atunci, la început. Știu însă, că ne-am trezit așa deodată prinși în vâltoarea neînfrânată a unei convorbiri, ce luase din parte-i caracterul unei însăși destăinuiri. Și mi-a povestit, mi-a mărturisit atâtea! De ea, de soțu-i, de căsnicia-i pe care mi-a descris'o în culori vii, triste. Știu eu? Îi inspiram încredere? Voia să mă înduioșeze de situația-i? Nici azi nu-mi pot explica îndeajuns destăinuirea, spovedania-i din seara ceea! Intâia în care ne vorbiserăm unul altuia,

De altfel nici nu-mi trecea prin gând, s'o contrazic. S'o las să bănuiască că ași avea o altă părere asupra-i, asupra celor ce susține. Și avea așa o vrajă în felu-i d'a se exprima! Repeta cu așa o duioșie „tumneata" în loc de „dumneata"! Spunea cu o mustrare par'că așa de firească „ah" știu eu nu crezi astea la „tumneata" că mă pierdeam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

într'adevăr. Târziu, târziu de tot, ne-am despărţit. Imi întinsese mâna. Era caldă. Am dus-o la gură. Ii părea firesc! N'a făcut nici cea mai mică împotrivire. M'a privit doar lung, în ochi.

Cum am intrat în casă, m'am trântit aşa, îmbrăcat pe patu-mi. Am adormit târziu visând, ochi negri, mâini calde, toate nimicurile aceste dulci, femenine, cari te 'nlănţue încă din primele zile.

Deacum în nopţile acele senine calde de vară, şedeam regulat pe tinda din faţa casei. Şi şedeam târziu, mai târziu decât toţi ceilalţi vecini cari stăteau şi ei în curte, făcând politică, diplomaţie, proorociri chiar asupra marilor evenimente ale zilei.

Unii poate şedeau să mai respire în linişte, aerul cela răcoros, îmbălsămat, al nopţii. Cine ştie? admirând poate seninul cerului, cu farmecu-i de lună.

Pentru mine, toate, toate aceste îmi erau aceleaşi, reci, indiferente. Nu, nu stăteam acum acolo ca să mă 'nfior de vraja, de poezia nopţilor de vară. Acestea le făceam mai 'nainte, odinioară. Timpuri trecute, uitate peste cari simţeam că se aşterne vălul vremii! N'aveam acum timp să observ, să gândesc aşa ceva. Mi-ar fi părut năluciri, „viziuni poetice".

Nu o vedeam acum decât pe „ea". Gândurile-mi se concentrară asupra „ei", asupra celor ce făcea „ea". Dacă aşteptam acolo

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

târziu în noapte, ca un năuc, aceasta o făceam numai pentru ea.

Temându-se grozav de gelozia bolnăvicioasă a soțului său, știa totuși cu siguranță, că acesta, după lucru, pe care-l termina acum la 9, având mult de lucru, mai făcea popas câteva ore pe la cârciumele din drumu-i așa că ajungea acasă, regulat pe la 12 sau 1 noaptea. Și atunci umblând pe două cărări! Până la această oră ea venea în fiecare seară de câteva ori, la fântâna din mijlocul curții, în fața ferestrelor noastre. Cu o cană mare, albă în mână. Pare c'o văd și acum!

Pentru momentul, pentru clipa aceasta, așteptam ca un nebun, ceasuri întregi, înțepenit pe scaun. Atunci când o vedeam în bătaia blândă a lunii, când îi deosebiam în mâini, forma mare, albă a cănii, mă 'ndreptam și eu repede spre fântână, de multeori cu un pahar, cu o ceașcă, cu ce găseam mai la 'ndemână, având aerul că vin așa, în mod întâmplător. Și-acolo în fugă, îi prindeam mâna, degetele, le strângeam, le mușcam, apoi o sărutam, pe ochi, pe gât, pe buze...

Surâdea într'una. De câte ori vărsa cana, cu apă, ca apoi s'o umple din nou! Și aveam eu grija să nu se umple așa repede! Strângeam robinetul fântânii așa ca apa să curgă încet, cât mai încet, deloc, dacă ar fi fost posibil.

Și totuși timpul acesta, îmi părea că trece atât de repede! Clipele acestea îmi păreau atât

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de fugitive! Întâlnirile acestea ale noastre la fântână erau posibile numai în nopțile acele, fără lună, înourate, sau când curtea, cine știe cum, era pustie. Și cât mă rugam, cât doream acum numai nopți de aceste, întunecoase, mohorâte! Îi era teamă să vie în grădină. De câte ori nu o rugasem. In van!

Teama-i era mai puternică decât ceeace nutrea față de mine. Continua să vie la fântână cu o exactitate pe care atunci n'o observam. Și acolo, în cuvinte dulci, în șoapte vorbeam atâtea nebunii! Ne sărutam atât de pătimași.

Apoi mâinile, degetele, se 'ntâlneau, se înlănțuiau. Uneori mi le strângea cu atâtă patimă că par'că voia să le strivească. Îi simțeam atunci toată firea aceea, senzuală, tot sângele cela cald, iute care părea că se concentrase în vârfurile degetelor ei mici, femeești.

... O psichologie umană! explică, lămurește-ne cum? dece? tot, toate câte țin cât-va, mai mult, își perd farmecul. Dece „gradația“ astă ne'nțeleasă, mai ales în „iubire?“ „Ceri, ceri mereu“ satisfăcută prima-ți cerere care-ți părea totuși un ideal atunci când n'o aveai, ceri mai departe, și când într'o zi, când-va, când nu vei mai avea ce cere — „când vei avea, cele ce-ai cerut“ „eri“ d'abia cu atâta ne'nfrânare — dece „azi“ îți vor părea vane, searbăde? dece nemulțumirea-ne continuă? De ce goana, ispita aceasta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

după necunoscut, primitivi ce suntem? Dece ne călăuzește parecă „numai vanitatea". Și-ar tăgădui cineva dintre tineri, bărbați, femei, între 17 — 18 ani că în gândurile lor reciproce nu e vanitatea care adese e hotărâtoare? Nu e însăși iubirea chiar așa cum și-o închipue o fată de pension de 16 — 17 ani care va fi plâns la citirea lui „Paul și Virgina" oare-cum un satelit al planetei „Vanitas"? Nu ne călăuzește, nu ne închinăm ei ca și barbarii de-odinoară, cari credeau în puterea mistică a planetelor? Nu știu! Curând însă clipele acestea fuginde, pline de emoții, de bănueli, pe cari le petreceam la fântâna din mijlocul curții, adumbriți adese de întunericul învăluitor al nopților înourate, fără lună — începură să mă neliniștească să mă plictisească chiar. Visam alt-fel. Mă înțelesese? Intr'o seară tot așa venind să ia apă îmi spuse șoväind:

— Știi, mâine mă duc la spital cu copilul—, vino și tu (numai îmi zicea „tumneata") vino, dacă vrei dimineață la Sf. Gheorghe.

Plecă apoi repede.--Se auziau pași prin curte. Mă depărtai și eu intrând în casă. Cuvintele ei deși le așteptam de mult, și încă cu foarte mare neastâmpăr, mă surprinseseră. Veniseră parcă prea pe neașteptate. Ași fi vrut ca eu s'o rog mult, mult de tot, și apoi să-mi cedeze. Oferta aceasta a ei instinctivă poate, mă lăsă aproape rece. In imaginația-mi coruptă, perversă, avansurile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aceste ale unei femei mi-o și arăta stăpânită de demonul tiranic, de neînfrânt al cărnii.

Și n'o voiam! Sau mai exact nu știam ce voiam. La drept la 18 ani ai uneori mândrii atât de prosteşti! Citisem multe studii asupra femeilor. Multe totuşi îmi păreau de necrezut. Pe ea o comparam — nu știu dece — instinctiv cred, cu „Tereza Raquin", a lui Zola. Pe *atunci* „Tereza Raquin" îmi simboliza un tip aparte, pervers de femee —*azi*, îmi simbolizează aproape un sex întreg.

Dece? Poate tot instinctiv, poate prin analogie.

Nu m'am dus însă a doua zi la 'ntâlnire. Cât m'am căit pe urmă. Nici nu știu dece. Cum fusese posibil. Eu care ardeam de nerăbdare și aşteptam ca un nebun, întâlnirea aceasta? știu eu? eram încă copil? eram poate prea sigur de ea?! Nici azi nu-mi pot explica în deajuns.

M'am sculat ca de obiceiu în dimineaţa ceea și-am intrat în grădină. Imi frământam mintea cugetând la atitudinea mea naivă, umilitoare, faţă de o femee și care nu mi-era indiferentă. Pe la 11 o văd că vine. Cu copilu-i alături, cu ochii plecaţi neridicându-i ca de obiceiu asupră-mi, cu paşii ceia, a căror măsură o interpretam de-atâte ori și în atâte chipuri, îmi părea de o indiferenţă pe care până atunci n'o cunoscusem. Peste zi îi observai și mai lămurit atitudinea aceasta, rece, faţă de mine. Și cât mă chi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nuia! Căutam acum prilejul să-i vorbesc numai decât, să-i arăt, să-i explic, nici nu știam ce? cum?

Cele ce-mi veneau atunci în gând îmi păreau așa de ridicule, așa de rău alese că o și vedeam zâmbind. Un zâmbet de'acela ironic, femeesc, care-ți oprește de la 'nceput toate câte ai vol, să spui. Vedeam, citeam, par'că în zâmbetu-i și cuvintele cu care mă va întâmpina, cuvinte par'că transmise din mamă 'n fiică, în gurile femeilor.

„Lasă vă știu eu". *Așa sunteți toți.*

Seara la fântână *trebui* să deschid vorba asupra atitudinei mele lipsite de chibzuiaală. Trebuiam să mint. Nu-i puteam spune adevărul. Nu-l știam nici eu.

Mă gândisem toată ziua la vr'o frază mai bine aleasă, mai verosimilă. Nu găsisem. Când o văzui însă că se 'ndreaptă spre apă, uitai de situația-mi dificilă, și mă 'ndreptai și eu într'acolo. Așa, deodată, instinctul mă călăuzi:

— Știi, nu puteam veni... mamei i-a fost rău, n'o puteam lăsa singură. Mă opri apoi deodată. Simțeam că nu mă crede. Nepăsătoare, zâmbind silit, ascultase cu indiferență, cuvintele-mi șovăinde.

— Nu... nu-i nimic.. Altădată poate. Cuvântul acesta „*poate*" îmi părea așa de rece, atât de semnificativ că păli îndată. Im evidența și mai mult că rănisem tocmai orgoliul, vanitatea aia femeiască, la cari țin femeile mai mult ca la orice.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Susceptibilitatea ceea a sufletului femeesc, o răscolisem.

O! Şi femeile ţin minte! Te surprinde cum anumite amănunte mici, neglijabile, cari le vor fi părut umilitoare, ţi le amintesc când nu socoţi. E instinctnl revanşei, care par'că primează la ele.

Iscodisem pe băeţelul ei bolnăvicios şi aflasem că deacum înainte vor merge de două ori pe săptămână la spital. Fusese operat înainte de o apendicită, şi era acum nevoe să i se schimbe la 3 zile bandajul. Ziua în care fuseseră pentru prima oară era Luni. Joi trebuiau iară să meargă. Până 'n ajun, până Miercuri nu mă trădai de loc ei, că ştiu acestea. Seara, la fântână, îi spusei oarecum ezitând.

— Şti, viu şi eu mâine. Da?

— Pentruce? îmi replică brusc, fixându-mă drept în ochi.

— Aşa, să te văd, să mergem împreună.

— Nu! Nu! răspunse cu hotărâre.

— Te rog, nu zice nu, şi îi apucai mâinele.

Riscai apoi fraza pe care o aştepta, frază de sigur foarte „elastică".

— Ştii cât te iubesc.

— Da? răspunse cu surprinderea aceea prefăcută, când aştepţi ceva, şi vrei s'arăţi că nu ştii.

— D'aia n'ai venit atunci? da? Zâmbi fără să vreau. Mă gândeam la atitudinea-mi din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dimineaţa ceea. Înţelegeam rostul cuvintelor ei cari acum îi serviau de minune, mai ales că nu puteam, nu aveam ce răspunde. Ştiam de mai înainte că sufletul acela tainic, femeesc, făcut ca să nu uite, îmi va aminti cu ironie de conduita-mi, care o umilise.

Murmurai totuşi:

— Te rog, uită, nu-mi mai aminti de — atunci. Nu-s eu de vină.

Ultimele-mi vorbe oglindiau într'adevăr situaţia-mi foarte dificilă, foarte greu de înţeles chiar

— Insfârşit vino! Fă cum vrei, — spuse pe un ton foarte indiferent.

II

Toată noaptea gândisem la ea, la ziua de mâine, la toate, toate nimicurile acele proprii unei întâlniri.

Mă sculai foarte de vreme. Soarele de-abia răsărise. Curtea era încă adormită. Depe stradă se auzia scărţăitul ascuţit, nervos al căruţelor şi paşii sonori ai rarilor trecători cari se grăbeau spre făbrici.

Intrai în grădină.

Aerul răcoros, plăcut al dimineţei îmi făcea bine. Pe flori, pe frunze, sclipia o rouă argintie, tremurândă în razele sfioase încă ale soarelui, trezit şi el acum.

Din când în când, câte un cântat prelung

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de cocoș, căruia îi răspundea un altul, sau câte un lătrat puternic de câine, întrerupea tăcerea dimineței.

Curând, treptat, treptat, curtea se însuflețiă. Câte vre'o femee cu ghetele încă neîncheiete, cu părul strâns în grabă, în mână cu o găleată, grăbea către fântână. Unul câte unul se ridicau transperanturile gălbue de pe la ferestrele locuitorilor, lăsând să pătrundă, acum valul acela luminos de căldură al soarelui, atât de prietenos dimineața. Se auzia și sgomotul deschiderei ferestrelor, amestecate cu glasurile încă somnoroase ale locatarilor. Cizmarii armeni, numai în vestă, cu părul sbârlit, veneau să se spele ca de-obiceiu, la fântâna curții. Curând încă, par'că o forfoteală, un fel de „dute-vino" caracteristic îmbulzelei, se observă prin curte.

„Vedeai diferiți lucrători ducându-se spre lucru, scurtând drumul și trecând prin curte prin „pasaj" cum spuneau ei.

Apoi făcându-și loc, prin gloata de copii, cari forfoteau, Olteni, cu coșurile încărcate, țipând în gura mare, par'că întonând, felul mărfii lor, luându-se la întrecere cu sbieretele copiilor, și cu scâncetele enervante a celor de leagăn, se opreau în dreptul casei aproape a fiecăruia, înșirând toate numirile de zarzavaturi, de fructe, c'un glas așa, alungit, răsfățându-le, întrebuințând diminutivele atât de plăcute Românului, în special Olteanului. De colo, se auziau glasurile gălăgioase ale

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lucrătorilor armeni, și loviturile ciocanelor cizmărești. Monotone, ritmice. Înșirați în jurul unei mese, rotunde, plină cu toate nimicurile necesare meseriei lor cizmarii își reluau lucrul.

De dincolo, dinspre începutul curții, răsuna sbârnăitul monoton, excitant al mașinelor de cusut, indicând reluarea lucrului și a cizmarilor mașiniști.

Dese ori câte vreun biciclist, traversând curtea, și pedalând încet, cu teama de a nu călca pe vreunul din copii grămădiți la joc sbârnăia din clopoțel în mod asurzitor.

... Ai noștri se sculaseră. Mama părea surprinsă de a mă găsi în grădină, cu atât mai mult cu cât în cursul verii mă sculam târziu.

„Ce-ai pățit?“ Așa de vreme?!

— Nu, nu prea mi-a fost bine. De altfel trebuie să fiu de vreme la Minister. Trebue să mă întâlnesc cu un profesor.

Nu-mi răspunse nimic.

... Mă învârteam de mai bine de vre-un sfert de oră, în sus și în jos, prin fața prăvăliilor deschise din piața Sf. Gheorghe. Știam că va veni cu tramvaiul. Cu ochii cercetători observam fiecare vagon. Fiind stație aici, se oprea tocmai în fața-mi.

Fete vesele, gălăgioase, de sigur lucrătoare cari se îndreptau spre atelier, coborau sprintene din vagon, întâmpinând cu câte un surâs binevoitor „de dimineață“ saluturile diferiților „cunoscuți“ cari, nu știu, îmi păreau cam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mulţi. In sfârşit o văd. Cu copilu-i de mână, coborând încet din tramvai, spre trotuar. Mă văzu. Veni spre mine. O salutai, surâzând vesel.

— „Zi, ai venit, îmi spuse încet, zâmbind cu răutate.

Mă uitai în ochii-i. Ştiu eu? nu voiai?

— Aide... să lăsăm astea... E târziu...

...Păşiam alături, îndreptându-ne spre statuia lui Brătianu, de unde trebuia să luăm tranvaiul de Călăraşi-Sosea, care trece aproape de spitalul de copii. Se făceau atunci nişte reparaţii la Sf. Gheorghe, aşa că trebuiam să luăm vagonul din dreptul statuiei.

Nu voise să meargă în trăsură.

— Mai târziu... altădată, să nu ne vadă cineva aşa... singuri. In tranvai e lume mai multă, e mai bine...

Trebuia să renunţ în faţa argumentelor, acestea, pline de prudenţă. Nici nu puteam face altfel,

...Alături de ea, într'un vagon de acele de vară, deschise, cu geamurile scoase, vântul lin, uşor, produs prin înaintarea continuă a vagonului ne izbia feţele. De-o parte şi de alta a drumului, pe bulevard, se înşirau castani sălbatici, şubţiri, cu frunzele mari, late, aducând răcoare. Mergeam pe drumul şoselii. Simţeam tot farmecul acela risipitor al Naturii ce-ţi insuflă par'că fioruri vagi, de plăceri, de viaţă...

Pe ici pe colo, câte vre-o grădină mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mare, cu flori multicolore, de toate nuanţele atrăgea ochiul. Alături de vagon, câţi-va tineri bicicliști, mergând spre sosea, se luaseră la întrecere cu caii mici şi iuţi ai vagonului, mânaţi şi ei nebuneşte de biciul şi îndemnurile surugieşti ale unui vizitiu tânăr, desgheţat, care le înţelesese jocul.

Şi câtă satisfacere zugrăvită pe feţele acestora, când pedalând cu furie le rămânea vagonul în urmă. Se opreau, mergeau mai încet, aşteptând să fie ajunşi. O! Şi atunci! Aruncau priviri triumfătoare, sfidătoare celor din vagon. Apoi reîncepeau jocul.

Vagonul mergea acum iute. Parcurseserăm o bună parte din bulevard.

In tot cursul drumului, stingheriţi, de privirile ce ne aţinteau, schimbaserăm cuvinte banale, ceremonioase, asupra drumului, asupra bolii băiatului, asupra bicicliştilor, asupra tuturor lucrurilor întâmplătoare ce-ţi oferă ori ce drum, şi la care recurgi, când cele ce-ai voi să spui, nu le poci mărturisi.

Deodată, îmi spuse încet, aproape pe şoptite

— Aşteaptă-mă la Sosea... în colţ e o cofetărie.... acolo...

—Da... bine... răspunsei... cu o bucurie spontană, copilărească, care adese ori ne trădează. Gândurile-mi zburau... Mă gândiam la vorbele-i de adineauri, la înţelesul lor. Mă duse mintea aşa departe. Câte-mi imaginai! Câte vise dulci, fireşti, poate în situaţii de asemeni! Şi când aî şi 18 ani!

— Sună.., Aici mă dau jos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trezit brusc din visarea-mi, trăsei de clopoţel. Vizitiul întoarse capul încet, cam supărat, cum fac totdeauna, când li se sună, strânse a lene frâna vagonului care mai merse, mai alunecă puţin, şi apoi se opri cu totul. Mă dădui repede jos. Primi copilu-i în braţe, şi îi ajutai şi ei să se coboare.

— Vi ... da?,.. îi spusei în fugă pe şoptite... Imi răspunse cu o uşoară înclinaţie a capului şi se depărtă. Sării înapoi în vagon care-şi reluase drumul, şi urmării cu privirea talia-i înalţă până ce dispăru după un colţ de stradă.

„.. Se scurseseră vr'o două ceasuri, de când o aşteptam, Pironit acolo, într'o cofetărie în faţa unei mese rotunde, de marmoră, în dreptul ferestrii, mă plictisisem. O plictiseală de-acele enervante, unită cu o nelinişte bănuitoare,— poate firească în situaţia-mi, mă cuprinse.

Citisem toate ziarele de dimineaţă, mâncasem nu ştiu a câta prăjitură şi nu mai ştiam ce face. Gândul că nu va mai veni de loc, că a ţinut numai să-şi bată joc de mine, făcându-mă s'o aştept zadarnic mă chinuia.

Imi treceau fel de fel de presupuneri prin minte.., Ştiu eu?.. poate fiindcă atunci n'am venit... poate i-o fi teamă... nu voia nici în trăsură.

Un fel de tristeţă amestecată cu o revoltă înăbuşită, revolta parecă a fiecăruia când se simte umilit, ironizat, îmi înlănţuie firea şi gândurile. Trecuse de 11. Cu copilul de mână o văd scoborând din tramvai.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intră în cofetărie. Mă sculai şi cercetai cu privirea un scaun liber.

— Nu... nu stau... E târziu... aide.

Plăti şi eşi întovărăşit de ea şi de copilu-i.

Până acum acesta tăcuse într'una.

Acum când eşirăm din cofetărie i se adresă ei într'o limbă pe care n'o înţelegeam. Desigur armeneşte. Ea îi răspundea surâzând... râzând chiar.

Pricepui după gesturile şi privirile lor că vorbeau de mine. Poate micul âsta cu ochii mari, naivi de copil, voia să ştie cine sunt de-i însoţesc pretutindeni! Traversarăm strada.

Pe trotuar sub umbra pomilor, aşteptam să vie tramvaiul dinspre Bufet, care se 'ntoarce apoi îndărăt. O priviam într'una. Ea surâdea!. Deodată pe un ton foarte dulce, cum numai femeile ştiu, mă întrebă, cu ochii aţintiţi asupră-mi nerăbdători, parecă de răspunsu-mi.

— Câţi ani ai.

— Optsprezece.

— Numai atât (şi-şi muşcă buzele în sens de mirare, poate şi regret).

— Şti... eu am 27, cu 9 ani mai mare. Dece n'ai barem 22. Era mai bine.

— A! Şi-aşa e bine, nu-i nimic, nu joacă aşa rol vârsta. Oi fi ştiind poate, mai multe... Cu atât mai bine. „Şti, pricep lesne... Şi la şcoală tot aşa eram. Totdeauna astfel de vorbe" cu două înţelesuri, cu aluzii frivole, plastice, plac femeilor, mai ales celor vulgare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Râse. Un râs de acele pervers.

Puserăm capăt acestei discuţii atraşi fiind de ţăncănitul răsunător al tramvaiului ce se auzia venind.

—Uite, mamă, vine, spuse cu bucurie copilul care 'ncepea să-şi pearda răbdarea, supusă unei aşteptări lungi.

— Sue-te acum, se adresă ea copilului care tocmai întoarse capul după o droaie de copii ce alergau cu smeul.

— Aşa, dute mai încolo.

Apoi se urcă şi ea făcându-mi şi mie loc către margine. Mă urcai. In vagon era lume foarte puţină. Afară de noi, şi de cei doi conductori ai vagonului, nu mai erau decât în faţă pe bancă, o guvernantă nemţoaică, cu un şorţ mare alb, având alături 2 copii în tricouri roşii, cu cercuri colorate în mână cari se duceau să se joace la şosea, şi pe banca ultimă, o ţărancă legată cu o basma la cap, care decum se suise în tramvai păstra într'una aceiaşi poziţie. Cu capul plecat, cu trupul puţin îndoit, din ce în ce mai mult părea că aţipise. Şi de câte ori întorceam instinctiv capul tot aşa o vedeam.

Ea, lângă mine, distrată jucându-se cu şireturile genţii, mă fixa din când în când. Eram aşa de apropiaţi unul de altul, că braţele ni se atingeau. Simţeam prin haină, căldura excitantă a braţelor ei rotunde transparente, prin bluza ceea „ametiste" de muselin.

Rupsei tăcerea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce mâini mici, ce degete mici, ai. Voii să-i apuc mâna.

— Vai, nu aici și se împotrivi.

... Stăteam tot acolo încă, la începutul șoselei... Tramvaiul nu se mișcase. Aștepta într'una pasageri noui cari totuși spre bucuria-mi nu voiau să sosiască. Insfârșit își luă mersu-i. Intâi, încet, alene, apoi din ce în ce mai tare — mai iute.

— Spune-mi decă ți-ai retras așa... repede... mâna. — murmurai eu în șoapte pe un ton dulce de dojană.

— Și ce să fac cu ea? Ia-o! și îmi întinse una din mâini. O ținui așa între mâinele-mi tremurânde.

Căldura aia moleteă, femeească, ce o simțeam alături mă ispitia într'un mod bolnav. Totuși aș fi vrut să continue într'una, la infinit parcă. Nu-mi venea să rup tăcerea.

Imaginația-mi perversă, mi-o și arăta în toată neînfrânarea-i senzuală. „Femee“ așa cum o cunoșteam din scrieri. Desigur nu era nici umbră de iubire într'e noi. Iubire așa cum înțeleg acum“.

„Azi“ îmi dau seama. Nu poate exista iubire, când nu-i *comuniune sufletească*, fondul acela *comun*, predispus la aceleași impresii — la *aceleași senzații*, cari alcătuesc plăcerile și durerile vieții. Pentru asta se cere o femee superioară care să nu te 'nlănțue numai prin demonul cărnii, ci și prin fondul ei sufletesc, singurul lanț de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nedeslegat al seducţiei feminine. Atunci iubeşte, când te obsedează, şi fondul nu numai forma.

Şi ea era atât de vulgară!

... Era poate între noi o înţelegere aşa... tacita a cărnii? Mă presupunea ea, asemeni firii ei? Îi întrupam poate naivitatea copilărească, care te amuză? Ştiu eu? Din parte-mi un sentiment cludat, — puţină vanitate—puţină variaţie, multă curiozitate. Poate era chiar o iubire senzuală numai, o iubire animală. Şi animalele iubesc o oră! Şi care-i definiţiu omului?

„Omul e cel mai superior dintre animale".

Iertând parodoxul apropierii cuvinte lor „superior" şi „cel mai" — rezultă deci din definiţia de mai sus că *omul* e tot animal. Implică deci o aceiaşi lege. Legea care se aplică, pentru toate animalele. Şi deci; omul — animal şi el — conform definiţiei — iubeşte o oră, ca toate celelalte animale. Şi într'adevăr s'ar putea perfect face uz de raţionamentul acesta. Atunci, când faci însă abstracţie de adjectivul de alături „cel mai superior".

Da! da! „cel mai superior".

Dece atunci aceste vorbe, dacă n'ar fi nici-o deosebire?... Ca ornamente de stil? Aşi! Nu. Căci definiţia e dată de ştiinţă.

Şi ştiinţa-i pozitivă!

„Cel mai superior ascunde „sufletul" complexul acela de sentimente numai „ome-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neşti", cari lipsesc la animale, sau sunt atât de reduse!...

Şi atunci „omul" e animal, iubeşte deci ca un animal, iubire animală, e însă şi „cel mai superior" dintre ele, — are suflet — adică. Şi-acesta îi dă superioritatea, Iubeşte şi cu sufletul, Iubire sufletească. Şi-atunci „iubirea omenească"—în tot complexul cuvântului— se descompune în: iubire animală şi iubire sufletească, formând un tot, un întreg, şi complectându-se.

Rareori însă — şi aici e răul — vine aşa sub formă de întreg. De cele mai multe ori „iubirea omenească" după definiţia-mi, vine descompusă cu o singură cantitate din cele două constitutive, anume cu cea animală. Primează „iubirea" de o oră. Iubirea animală. Nu înseamnă însă că nu există şi a doua şi celalt fel de iubire, — iubire sufletească... Ştiu eu? în funcţie poate de prima?...

Armeanca era femee senzuală. O înţelegeam. Şi aşi fi ţinut mult s'o cunosc în toată animalitatea-i femeească.

Traversarăm şoseaua. Ne oprirăm peste drum, unde se vedeau vagoane electrice. Nu-i ştiam gândul. O urmam aproape maşinaliceşte. Mă conducea ca pe un copil.

— De ce te-ai oprit aici. O întrebai.

— Mergem acasă. Aşteptăm aici tramvaiul. Fără să ştiu dece mă împotrivii, deşi într'un colţ al sufletului îmi părea bine de hotărârea-i.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— Nu... nu vreau.

— Ba da! Haide... sue-te.

Se sui ea întâi cu copilul. Apoi şi eu. Ocuparăm un scaun de-acele largi, pentru două locuri, cum sunt la tramvaele electrice.

Pe băiat îl aşezarăm pe un scaun dinainte-ne. În vagon era lume foarte puţină. Nu era încă ora de întoarcere a celor ce se plimbau pe la şosea. Fără să mai mă stingheresc acum de privirile din juru-mi, mă jucam cu şireturile genţii ei şi cu degetele-i. Surâdea... Un surâs de mulţumire în care flutura şi un suflu uşor de ironie sfidătoare.

Poate zâmbetul siguranţei...

Eram atât de alături, înghesuiţi, parecă din ce în ce mai mult, dinadins. Coapsele picioarelor ni se înfundau în mod bolnăvicios. Genuchii se atingeau, se căutau puternic. O priviam. — „Azi“ când mi-amintesc surâsu-i din clipele acele, l'aşi compara cu surâsul acela enigmatic, pervers poate, al Mona-Lizei. Deodată îmi apucă mâna, mi-o duse sub subţioara-i, şi mi-o acoperi atât de tare cu braţu-i! Cum mă excită! Îi atingeam sânul... Un sân plin, rotund. Îl strângeam tare, atât de tare! O vedeam cum îşi muşca buzele, cum închide ochii pe jumătate... Ce ochi bolnavi! Cum mă priveau cu privirea rătăcită, perdută!

Şi-aveam un drum atât de lung!

Aproape dela un cap la altul al liniei. Era acum ora prânzului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Atâția alții se urcau în vagon.

Cum mi-amintesc acum de privirile ciudate, de-ochii ceia mari, întrebători, cari mă ațin-teau atunci ca ochii lui Argus!...

Mi-închipuiam ca un copil că ne tăinuim atât de bine, că părem atât de străini!

Târziu, mult mai târziu, când am fost văzut de mai mulți prieteni când mi-au destănuit impresia ce le făcusem, desigur ca și tutu-ror celorlalți i-am privit aiurit, buimac...

... Și tot timpul ne păstram aceiași atitu-dine. Vorbiam puține cuvinte. Când ajungeam către sfârșit, când coboram din vagon, ea se ducea direct acasă, iar eu după ce colindam străzi lăturalnice — ca să nu sosim în acelaș timp, — mă furișam totdeauna prin poarta din dos.

După amiezele acele năbușitoare de vară, tolănit pe canapeaua din grădină, cu o carte în mână, dam impresia că citesc.

La drept, aveam privirea ațintită asupra ferestrelor locuinții ei, cari fiind deschise zăriam admirabil înnăuntru.

Ea culcată pe pat, adese șezând într'o rână, mă fixa, făcându-mi și diferite semne. Inclinațiuni de cap în sens de dojană, anu-mite mișcări de buze, și gesturi cu mâna. Deduceam de multe ori ce-mi spune. Cum voiam să-i răspund tot așa prin gesturi, prin semne! Avêam ațintiți asupra-mi însă, atâți ochi ai vecinilor. Riscam de multe ori. O

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vedeam atunci pe ea însă-şi recomandându-mi prudenţă.

De-acum nu mai aveam prieteni, cunoscuţi, nimic. Toate zilele mi le petreceam acasă. Până spre seară, tolănit în grădină. După aceea, pe înserate, la poartă, în faţa străzii, şi noaptea pe tindă în faţa casei, lângă fântână. Dintre toate doriam cu 'nfocare apropierea serii. Atunci cu aerul plictisit de atâta moleşeală, din cursul zilei, mă 'ndreptam spre poartă unde mă atrăgea, — ziceam mamii — „aspectul acela variat" al animaţiei străzilor populate.—Era ora când se golesc atelierele, fâbricile, şi marile magazine.

Tot poporul imens de lucrători, meseriaşi, vânzători se întorceau spre casă.

„Aspectul acela variat" exista într'adevăr. Îl ofereau lucrătoarele de pe la fâbrici, fardate, cu râsetele lor sgomotoase, vorbind toate deodată — vorbe cu două înţelesuri, modistele cu corpul parecă legănat, cu un roman din „Biblioteca pentru toţi" în mână, cu ochii calzi sfidători — „*Vestalele micului Paris*" a cărei modă şi parfum „Coty" le seduc uşor, apoi, elegantele Messaline întârziete, cari grăbiau spre „rendez-vou-uri" sau spre Victoriei, lăsând în urmă-le parfumuri excitante, printre ele, fetele de pension cu ochi visători, palide, şovăinde, — „tipii" — „fanţii" — cuceritori de trotoare, cu noduri „ametiste" de cravate, şi cu ţigări aurite în colţul gurii, cu ochii încrezători — licenii, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu şepcile la oparte şi cu ţigări în mâini, din când în când câte o „*Vestală*“ răsturnată într'o trăsură, închipuindu-se Madonă! Câte... câte tablouri, aspecte, nu-ţi oferă colţul unei străzi populate, la o anumită oră,—ora amurgului — când pentru unii ziua se sfârşeşte şi se'ntorc spre casă, iar pentru alţii ziua începe şi se duc de-a casă!... Nu veneam eu însă la poartă ca să observ acestea. Sau poate le observam indirect. Dacă veneam aici era că venia şi ea. Şi-acolo în fugă, în vălmăşagul străzii care ne astupa glasurile, schimbam câteva cuvinte, iar când întunerecul începea să ne învălue, când nu mai puteam fi zăriţi, afunci ne apropiam, ne alipiam parecă, şi făceam astfel drumul de la poartă către grădină, care era cam lung. Şi uneori, ne reîntorceam tot aşa...

Şi noaptea... noaptea, era aceaşi, uniformă. Eu şedeam pe tindă în faţa casei şi ea venea la fântână...

Cu cana ceea mare, albă!

Şi acolo, înfăşuraţi de vălul obscur al nopţii fără lună, îi apucam mâinele, i le sărutam, apoi ochii, gura, o întrebam toate prostiile unuia de 18 ani, care vrea să ştie multe, şi cari pe o femee către 30 de ani o amuză, o făceam apoi să râdă, şi primeam dese ori în dar, câţiva stropi reci de apă.

Şi în fiecare seară acelaşi joc, aceleaşi vorbe. Nu m'am întrebat pe atunci nici odată cam ce voiam, unde căutam să ajung. Eram

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aşi zice, mulţumit. Platonismul acesta, continuat două luni de zile, nu-mi displăcea. Ştiu!... In ochi-i treceam drept prost. Ori câte s'ar spune, nu 'nţelege, nu poate „înţelege" femeea, platonismul! Şi mai ales ea!

Pricepeam aceasta descori—în clipele acele în cari-mi strângea degetele parecă voind să mi le strivească, în privirea-i, în ochii-i pe jumătate închişi, în urmele cele sângerânde de pe buze ale propriilor ei dinţi. Şi-mi plăcea, îmi plăcea atât s'o văd astfel! S'o cunosc aşa! Aveam şi atunci puterea să judec că de aşi fi avut-o, de mi-ar fi aparţinut într'una, cu aşi fi fost acela care i-aşi fi împrumutat, căruia i-ar fi infiltrat până 'n vine, senzualitatea-i bolnavă. Sigur... eram încă mic, copil poate. In minte-mi, nu mă grăbiam. Imi închipuiam firesc ca într'o zi, când-va s'o am—să fie a mea. *N'aveam motiv să mă grăbesc.* Preludiul acesta pervers mă ispitia, şi aşi fi voit să continue încă. Doriam să cunosc pe Eva în toate fazele-i evolutive.

Eram sigur, prea sigur poate, de Armeanca, ...Continuam regulat să mergem de două ori pe săptămână la spital. Aceleaşi după amieze cu aceleaşi seri, cu aceleaşi nopţi. Parecă vegetam într'o atmosferă molatecă orientală! Atmosfera aceea caldă, 'năbuşitoare, prevestitoare furtunii.

Şi-a fost atât de violentă furtuna! descărcarea ceea nebună de nori întunecoşi!

In ultimul timp observai o schimbare de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atitudine. Mult mai rezervată..., par'că un văl de seriozitate între noi. Era într'o Miercuri seara. O văd venind spre fântână. Mă 'ndrept într'acolo.

— Mâine te duci iar.—Ştii, te aştept.

— Nu, nu... răspunse surprinsă.

Simţeam că pălesc.

— Dece nu?—spune!

Tăcea. O tăcere de ghiaţă care te 'nfioară.

— Nu mai te duci? spusei însfârşit aţintind'o.

— Nu! răspunse cu hotărâre. Se auziau paşi prin curte. Ne depărtarăm.

Înţepenit pe scaun, cu ochi'n gol am stat aşa ceasuri întregi, ca un năuc, aşteptând-o să mai vie — cum venise de atâte ori.

In zadar. N'a mai venit. Ştiam totuşi că minţise. Trebuiau să se ducă mâine. O aflasem dela băiat. Cu atât mai mult mă chinuia izvorul minciunei ei. Toată noaptea am fost pradă gândurilor celor mai bizare, mai tiranice. Ce 'ncercam eu pentru ea! O iubiam?— Gelozie? Mă torturam singur cu 'ntrebări de aceste!... Dimineaţa fui în picioare la 6. — Eram palid, tras la faţă, ca după o boală. Până la 7 — 7 jum. nici o mişcare la locuinţa-i. O oră şi jumătate de aşteptări înfrigurate! Numai cine a trecut prin ele le poate înţelege intensitatea!

Către 8, văd băeţelul, gătit, gata de plecare. Simţiam că mă pierd.

Il ademeni cu bani, cu bomboane,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ştii — spune mamei — că merg şi eu cu voi la spital. Ce se ascundea sub vocea asta calină, dezmerdătoare cu care-i vorbiam!

— Aide, dute, spune-i — şi pe urmă iar vii afară — îl îndemnai răzând. Un sfert de oră aşteptai fără nici un răspuns. Deodată îi văd pe amândai, gata de plecare. Nu mai eram stăpân pe mine. Totuşi îmi făcusem dinainte planul s'o urmez, să mă iau după ea, ori unde s'o duce. Ii văd cum trec pe dinainte-mi. Ea cu ochii 'n jos, cu paşii mari, copilul cu ochii către mine, surăzător, cu bonboana pe care i-o dădusem 'n gură, cu zâmbetul acela al copiilor când ştiu ceva şi nu se pot reţine. Ii lăsai aşa — puţin, să se depărteze. Mă luai apoi după ei. O ajunsei. Fără să-mi pese de privirile vecinilor păşiam alături drumul până 'n spre poartă. La început nu răspunse nimic întrebărilor mele. Apoi, deodată, silită, să scape, îmi zise pe şoptite;

— Aşteaptă-mă la 10 la şosea — viu eu acolo!

Pleacă!

Ajunserăm la poartă. Ne depărtarăm.

Vorbele ei mai rău mă chinuiau.

Până atunci o aşteptam totdeauna între 8 şi 9 la Sf. Gheorghe. D'acolo împreună făceam drumul până în poarta Spitalului, unde ne despărţiam, ca apoi să ne găsim iară la Bufet. Mii de gânduri, de presupuneri, de durata unei clipe, toate contradictorii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îmi treceau prin minte! — O văd că se îndreaptă spre tramvai. Făcui acelaş lucru şi ne găsirăm faţă 'n faţă pe una din băncile vagonului. O priviam într'una. Părea că mă evită. Cu-ochii îndreptaţi aiure. Imediat la staţia următoare se urcă în vagon cineva, cunoscut parcă mie. Îi zâmbi ei. Ea, îi răspunse în acelaş mod. Un zâmbet de-acele tacite, cari spun atâte!.. Înţelesei. Era „el" isvorul, cauza minciunei de aseară!.. Păstrau o atitudine oarecum ceremonioasă. El mă fixă lung cu nişte ochi foarte semnificativi. Căutai să-l analizez bine... Un tip comun, brun, de talie mijlocie, negricios la faţă, cu obrazul aproape rotund, cu nişte ochi mari râzători. Avea în el, parecă o veselie înăscută, Când râdea i se vedea doui dinţi de aur, contrastând neplăcut cu ceilalţi, puţin negricioşi... Căutam să-mi adun gândurile... Unde? unde mai văzusem ochii.... faţa aceasta veselă... negricioasă...

... Mi-amintii curând. Cum îmi explicai acum saluturile în aparenţă serioase a doi vecini! Privirile acele lungi, — tacite — Naivul de mine!... Cum interpretasem pân'atunci, ca o curiozitate înăscută — de bărbat la bărbat — ca să priveşti mai lung ori-ce femeie mai ales când vorbeşte cu cineva!

Cum înţelegeam acum banalul. „Ce mai faci" adresat ei la poartă, şi răspunsul ei intim, instinctiv, surâzând, mulţumită: A! bine mersi! Curiozitatea aceea care mă întrigase la 'nceput,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe care totuşi o neglijai curând cum luase acum fapt. Luase 'ncă de mult... Negustorul acesta din curtea alăturată, pe care-l aveam, acuma în faţă „prieten vechiu“ al bărbatului ei, cum mă interesa acum! Nu ştiu — nu-l uram pe el. Pe ea însă o uram grozav în acele clîpe. Doriam totuşi cu o perseverenţă bolnăvicioasa să ştiu, să aflu tot.

Ajunşi la Sf. Gheorghe îi văd coborând. Intrară la Ionescu în cofetărie. Instinctiv intrai şi eu. Cum mă priveau cu nişte ochi holbaţi,. aiuriţi!... Cum nu înţelegeam pe-atunci ridiculul situaţiei! Cât de copil le voi fi părut amândurora!... Il văd pe el că se scoală, se'ndreaptă spre stradă, face semn unui birjar, care nu vrea să oprească, şi se perde pe urmă în vălmăşagul din drum, desigur cu gândul de a găsi o trăsură. Da!... Cum înţeleg „azi“ pe Mantegazza, pe Forel!

Gelozia?! cel mai stupid dintre sentimente. Desigur „azi“ când sunt atât de liniştit, când surâd cu mulţumire, zic şi eu „e atât de ridiculă gelozia“!. Totuşi, atunci când o încerci, când te stăpâneşte vezi că-i atât de omenească! Şi pare că singurul dintre sentimente căruia i s'ar putea aplica în întregime superlativul — „cel mai ridicul“ cel mai ne'nţeles — cel mai bizar dintre toate. De ce ridicul? Fiind că-ţi întunecă raţiunea. Faci fapte de cari pe urmă roşeşti, te vezi într'o lumină atât de umilitoare, de josnică! Decе ne'nţeles? Fiindcă naşte atât de instinctiv,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lipsit de orice gradaţie, atinge într'o clipă parecă maximul, dintr'un nimic, dintr'o privire mai prelungă, dintr'o vorbă spusă 'n fugă. Dece bizar? Fiindcă eşti gelos chiar când nu iubeşti. Mai mult, când simţi chiar indiferenţă. Gelozia aceea înăscută, numită de „mascul la mascul", adese parecă e şi o armă! Poţi recuceri prin ea. Femeile o ştiu! Şi când te gândeşti că e mult mai intensă la ele!...

...O! In clipele acele, desigur, nu reflecţii, nu cugetări de-aceste mă stăpâneau. Instinctul acela, impulsiv, barbar, el mă mâna. Mă aşezai la masa ei. Du-te, du-te de-aici... viu eu acolo... Vorbia pe şoptite uitându-se în juru-i. Cum nu înţelegeam pe-atunci, tot conventionalismul acesta — care — orcâte s'ar spune trebue. Trebue uneori, de multe ori chiar *„aparenţa"* lucrurilor. Cum nu pricepeam privirile celor din juru-mi!

Nu-i răspundeam nimic. O fixam doară într'una. Cu ochii împăienjeniţi, bolnavi. Ca un nebun. Trecuseră vreo zece minute. Il văzui pe el că vine. Mă depărtai. Nu ştiu ce i se adresă ei. Râseră ambii. Desigur de naivitatea-mi! Eşiră apoi. Negăsind se vede trăsură erau nevoiţi să facă drumul cu tramvaiul. Eu în urmă-le. In vagon se aşezară în faţă. Eu pe o bancă mai în urmă. Nu mai simţiam acuma, ca 'n trecut farmecul acela nebun gustat de atâte-ori când făceam drumul acesta împreună.

Pricepeam parecă atât adâncul vorbelor lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dante. Că „nimic nu-e mai chinuitor, decât să-ţi aminteşti în zilele nenorocite, de timpurile fericite de d'odinioară. Şi totuşi „azi" îmi dau seama că şi aceasta atât derelativ — ca şi toate — ca şi lumea însăşi! Par'că l'aşi aproba „acum" mai curând pe Musset când i se adresează:

„Dante, pourquoi dis-tu qu'il n'est pire misère. Qu'un souvenir heureux dans les jours de douleur. Quel chagrin t'a dicté cette parole amére.

Cette offense au malheur?

Şi apoi, minunata-i resemnare...

Un souveni rheureux est peut-être sur terre.

Plus vrai que le bonheur!

E şi aici *atâta viaţă*—atât adevăr!—

—E atât de greu de 'nţeles însă în anumite clipe! In clipe de acele prin cari treceam şi eu! Nu ştiu, nu-mi trecea prin gând nici urme de resemnare, de renunţare. Voiam, *trebuiam* să ştiu pân' la sfârşit ce vor face.

..Aproape de spital coborâră.

Imi lipsi curajul unei clipe.

Nu mă dădui jos. Automatic îmi continuai drumul către şosea. O voce lăuntrică, un „ce" vag, nedefiniti, îmi spunea că se vor întoarce pe aici. La pod coborî. Intrai într'o tutungerie. Cumpărai ţigări. Aveam nevoe absolută de un prieten, de un tovarăş. Imi trebuia să cuget, să am gândurile libere—să am puterea de stăpânire.

Şi numai în ţigară, în fumul acela, al-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

băstriu, spiralat, cu mers alene de şarpe — sau ca mlădierele unui corp de curtezană, poci găsi o calmare, o îmbărbătare. Mă îndreptam spre bufet. Deodată îl văd pe „el“ cu ţigara neaprinsă în gură, venind spre mine.

— Imi dai voe?

— Poftim!

Mergeam acum alături. După câteva minute de tăcere apăsătoare, mi se adresă pe un ton prietenos, în limbajul a doi licieni ştrengari, prieteni, cari fac curte aceleaşi femei:

— Ce ai cu femeea asta! zise aproape răzând. Intr'o clipită îmi fulgeră ideea perversă de a-l chinui, de a-l face gelos. Sentimentele aceste de răutate, de răzbunare, prind atât de uşor! Colţul acesta primitiv din sufletul omenesc e atât de uşor răscolit, stăpânit de porniri de aceste!

— Eu? — n'am nimic cu ea. — Am venit acum cum am venit de atâtea ori cu ea! — Am mers doară de atâtea-ori împreună, răspunsei cu indiferenţă.

— Cum? ea ţi-a dat întâlnire? Se plânge cum că n'o laşi D-ta în pace şi c'o urmăreşti. Intrebuinţa acum un ton serios. Căutai să păstrez calmul, indiferenţă chiar.

Recursei îndată la arma cea mai ne'nduplecată în asemenea situaţii. — Indoiala.

— Ştiu eu? Dacă ţi-a spus dânsa aşa, şi zâmbi ironic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cum, nu-i adevărat ?

— Aşi vrea s'o văd, să-mi spue mie în faţă astfel, ripostai cu ochii ţintă asupra-i.

Clipi iute, nervos, aruncă ţigara, se crezu dator o explicaţie, căută cuvintele şi 'ncepu:

— Şti, eu n'am nimic cu ea. Am fost vecini, o cunosc de ani de zile, sunt prieten „vechiu" cu bărbatu-i. Nu-ţi închipui cine ştie ce, e femee „cinstită". Pe mine m'a chemat că-i era frică de D-ta.

Il fixam tot timpul. Cum minţia! Eram convins, după calmul acesta înăbuşit, în care clocotia mânia, după vocea aceasta vibrândă prefăcută, — eram convins — că-i fusese când-va amantă. Era vocea, era căldura, atitudinea unuia care a avut o femee, care-l mai stăpâneşte încă, şi căruia un interval de timp i-o arătă şi mai trebuincioasă. Totuşi, îi admiram parecă simplicitatea, frazele aceste chibzuite aşezate, cuvintele aceste oarecum la locul lor, căutând să nu-mi dovedească pe incultul, pe omul violent, vulgar. Cine ştie? Trecuse şi el poate prin şcoala unei femei senzuale, şcoală foarte modificatoare? Fusese şi el cândva „Laurent-ul unei Tereze Raquin? pictorul cela *„întâi"* mediocru, redus, *ş'apoi* talentat, schimbat, „de nerecunoscut" într'o zi, cândva — *luni de zile după* — timp în care i se înfiltrase în sânge, fluidul cela nervos, isteric, totuşi atât de ascuţit, atât de sensibil, de fin al unei femei ca Tereza?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

E aproape cert că senzualitatea, temperamentul unei amante îndelungate, *modelează transformă* chiar firea unui bărbat.

Îl priviam. Tăcea. Aştepta parecă un răspuns. Ştiam că tăcerea îi face rău, mai rău poate ca mie. Păstram totuşi ambii tăcere. Păşiam alături. Insfârşit tot el începu:

— Atunci, nu e aşa? ne-am înţeles. n'ai s'o mai urmăreşti? Şi surâse ironic.

— Nu, nu, fii sigur! răspunsei cu acelaş ton, cu acelaş surâs.

Ne despărţirăm cu un *bonjour amical.*

Îmi continuai drumul către Bufet, iar „el" se 'ntoarse înapoi.

Cum nu mai făceam acum drumul acela lung, târâgânat. din tramvaiu. alături de ea, de braţele-i calde! Simţiam acum „*golul*" trist dureros de lângă mine „*ocupat*" totuşi Ocupat tot *de o fiinţă, o fiinţă „ca şi"* ea. Nu era însă „*ea*"! Gândurile-mi zburau, mă întunecau. Eram prada-le. Aşi fi vrut acum să-i văd într'una unde se duc. Să le citesc gândurile din ochi, din zâmbet. Imi părea ne'nţeleasă. atitudinea-mi de adineaori. Simţeam parecă *o „trebuinţă"* ne'nfrânată să mă iau după ei, să ştiu, să aflu tot.

Când ajunsei acasă nu se 'ntorsese încă. Cum lucra. cum mă chinuia imaginaţia-mi bolnavă! Îi şi vedeam înlănţuiţi. pătimaşi, cine ştie unde, în vre-o cameră de hotel. Şi copilu-i?! Şi mă înseninam.

Către 1 şi jum. îl văd venind.

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ CLUJ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Căutam s'o privesc, să-i citesc în ochi. Voiam să-i văd întipărită, beția-i de voluptate de odineaori...

... Cu ochii 'n jos, cu pașii aceiași, oarecum grăbiți, întrupa parcă seriozitatea înăscută, firească unui om serios, cu gândurile la afaceri. Cum nu voiam s'o văd așa!. Cum ași fi vrut să-i râdă fața de mulțumire, de plăcere, să mă privească așa.,. ca pe-un prost, trădându-și voluptatea. Cum voiam *„să fiu sigur!“*..

După amiază, din grădină, o văd culcată, cu capul legat de-un tulpan.

E atât de neînțeles ce-ți poate inspira *„numai ideea“* unei dureri la o femee care te-a interesat poate!.

Tulpanul, pânza aia albă, cercuindu-i fruntea, cum mă dezarmă! cum mă 'nduioșă *deodată!*

Mă și găsiam pricina, izvorul acestei dureri. Nu știam pentru ce? pentru *„cine?“* poate suferă!

Durerile de cap nu sunt *boli*, boli propriu zise, cu fazele lor evolutive. Nu există tratament specific, anume indicat pentru ele. Sunt doară un „simptom“ de al unei boli. Preludiul poate. Precedează boala.

Cum uitam acum cele de mai înainte! Toate. Pe „el“ pe „ea“ întâlnirile lor. Cum nu le mai vedeam acum sub o aceiași lumină!

Simțeam cum năștea în mine *Indoiala.*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Contrastul acesta chinuitor de „da“ şi „nu“ alternând la tot minutul. Şi e atât de greu de înţeles din vorbe!

Pânza ceea, nimicul acela, dispreţuitor, era cauza, umbra care mă ob-eda prin imaginea-i. Aşi fi vrut să-l ia jos.

Îi trimisei prin băiat două piramidoane şi nişte bomboane mari de ciocolată ce le găsisem prin casă.

Eram parecă mai liniştit. Linişte însă de scurtă durată.

O simplă durere, un „indiciu“ doar, putea el să mă „asigure“, că ea suferă? Şi dacă suferia nu era numai o durere *„fizică“?!* Puteam presupune la ea — femee vulgară — şi *„dureri morale“?* Şi apoi, e atât de firească, o durere de cap, o durere fizică.

O „oboseală“ (în sens f. extins, aici) o supra turburare, o supra *„moliciune“*. Iată-i pricina. Şi mă opriam. Imaginaţia-mi completa apoi, figurile, metaforele-mi.

Din abstractism *„palpam parecă realism“*.

„Parecă“ cuvântul acesta mă chinuia. Voiam să-l înlătur!

„Trebuiam“ neapărat să ştiu cum îşi petrecuse timpul. Copilu-i mi-era acum idolul.

Îl iscodi, pe căi atât de lăturalnice, atât de ocolitoare!

Simţiam în ochii-i, în surâsu-i de copil, naiv, neştiutor, ridiculul situaţiei de dimineaţă la care fusese martor.

— Erau bune bonboanele? — Ţi-a dat şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţie? îl întrebai în limbajul acela copilăresc, de copil la copil.

— Mi-a dat şi mie una — răspunse c'un aer supărat.

— Lasă, îţi dau eu, du-te în grădină că-ţi mai aduc.

Mă 'ntoarsei cu două bomboane şi i le dădui.

— „Ei, sunt bune?

Nu voia să răspundă. Nu isprăvise încă de mâncat. Aşteptai puţin. Apoi:

— Domnul acela nu ţi-a dat bomboane?

— Care?

— Domnul ăla de dimineaţă cu care aţi fost la spital.

— Nu! Mi-a dat un franc, să mă plimb cu tramvaiul. Vorbele-i îmi răscoliră întreaga fire.

— Păi cum? şi părui mirat, căutând să-i arăt că nu ştie ce zice, aţâţându-l să-şi amintească bine ceace avea să-mi spue.

— Păi da! căuta să-şi întărească spusele.

— Păi n'ai venit odată cu mama? cum te-ai plimbat cu tramvaiul?

— Ba da! d'am aşteptat-o pe urmă. Şi ridică degetul arătător voind să-mi spue „Păi vezi c'am drept?

— Şi unde ai aşteptat-o?

— In grădină la Sf. Gheorghe.

— Păi de ce ai aşteptat?

— Păi, fiindcă s'au dus să-mi cumpere mie un cerc d'alea „mali“ colorate. Şi ochii-i se luminară. Vorbia acum cu toată gura, îmi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

descrise în aer, cu mâna circonferența „male“ a cercului.

Tăceam și-l priviam țintă. Copilu-l fusese atât de inofensiv, atât de neglijabil! Mi-era necaz de navitatea, de prostia-i de copil.

Ce soartă au copiii în situații de asemeni. Cum devin „vitregi“ pentru mamele lor! Și chiar când li sunt dragi! Armeanca își iubia copilu-i. De asta eram sigur.

Putea ea însă sa cugete? Și iubirea maternă, învige pe cealaltă, iubirea simțurilor?

Știu eu, dacă piesele „à these“, cu situații aproape analoage în cari învinge rațiunea, nu sunt mult exagerate? Învinge rațiunea, acțiune deci *premeditată* asupra instinctului simțurilor, sentiment *impulsiv*?

..Cum stiam acuma destule!

Cum mi le evidențiase copilu-i prin destăinuirile-i!

Căutai totusi să 'nchei cu micul ăsta naiv, pe care-l aveam în față, într'un mod chibzuit, așa, ca să-i rămâe o amintire vagă, veselă, cpilărească asupra celor ce am vorbit.

Și unde ți-e cercul ăla, *male*? și surâsei ironic de întrebarea-mi.

— Păi, era închis, că era „târziu“. Și îi fluturâ un zâmbet trist. Trebuia să-l învelesc.

— Da, când ți-l aduce mâ lași și pe mine să mă joc cu el?

Ochii i se 'nsuflețiră, fața-i se 'nveseli.

— Păi da, și lungi glasul cu o naivitate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fermecătoare, cu ochii rotiți către florile din grădină.

— Vrei o floare „male“ frumoasă? și îi dădui o garoafă.

Mirosi mult la ea, și plecă apoi vesel.

... Grădina, canapeaua din grădină, toate, cum mă turburau, cum îmi reamnteau toate câte nu le voiam! Singurătatea îmi făcea acum rău. Prea mult eram prada gândurilor. Mă hotărîi. Plecai în oraș. Imi trebuia zgomot mult, mult detot, distracții, convorbiri, prieteni, cunoscuți. In tot cazul să stau cu cineva de vorbă, să n'am gândurile libere, Astfel se scurseră 3 zile. In dimineața următoare știam că trebuie să se ducă iar la spital. Voiam să știu dacă se mai duc împreună. Știam că trebuiau să ia tramvaiul Călărași-Sosea, din fața statuei lui Brătianu. Acolo trebuiam deci să fiu. Cu mult mai înainte, de când știam că vor veni, pitulat în desișul pomișorilor tineri, din grădina din fața Universității, între pomișorii aceia, la cari nu poci ajunge, de cât uitând de tăblița de alături „e interzis a călca pe iarbă“, aveam privirea ațintită spre tramvae. Locu-mi era minunat. Din cauza reparațiilor ce se făceau la Sf. Gheorghe, până după Spitalul Colțea, vagoanele se opriau venind dinspre periferii, în fața statuei lui Brătianu. Făceau aci stație mai lungă, ca la Barieră, apoi înconjurând'o își reluau iar drumul către periferii. Era un fel de „sfârșit“ și 'n acelaș timp un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„început „al liniilor de tramvai. Poate era idealul cuvântului *„începutul` sfârșitului,* întrebuințat de ziare.

Îl văd pe „el“. Se uită prin prejur, se învârtește, brusc apoi, își grăbește pașii. O întâmpină.

„Ea“ cu copilu-i venea dinspre Sf. Gheorghe. Se vede că nu făcuseră drumul împreună.

Foarte veseli, răzând mereu, urcară în vagon. Îi urmării cu privirea până ce acesta își luă mersul.

Eși din ascunzătoarea-mi.

Părecă mult liniștit!

Siguranța aceasta *„asigurătoare“* era „acum“ mult mai ușor de înfruntat.

Mă 'ndreptai spre casă. Trecui pe unde trecuseră și ei, când luaseră vagonul. Întorsei capul, căutând să-mi alung imaginea din fața-mi. Îmi veni într'ajutor un sentiment de călire, de oțelire. Disprețul, indiferența, pentru vulgarul din ea, apoi mândria-mi, amorul propriu.

Făcui drumul încet, fumând, tot bulevardul, pufăind, așa, ușor, liniștit. Eram în convalescență. Ca și bolnavul care-și amintește cu 'nfrigurare de spazmele bolii prin care a trecut, și pe care a învins'o.

Cum nu mai ședeam acum, ca întrecut dup'amiezele, serile, acasă!

La câte vreun prieten, ne reuniam mai mulți, și-acolo povestiam, râdeam cu hohot de nimicurile acele dulci, amintiri de prin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şcoli, de toate, toate cari şi le spun cei cari au fost cândva colegi.

Serile citeam, sau eşiam să mă plimb singur pe bulevard, şi mai ales pe malul gârlei. Îmi plăcea atât de mult Dâmboviţa noastră! Cum mi-o închipuiam „la Seine", Sena ceea răsfăţată cântată atât de Francezi.

Dâmboviţa! „apă dulce" cum era frumoasă sub reflexul lunii!...

Undele-i nuanţate, ici, plumburiu închis, colo, un ochiu gălbui, mai departe, o pată mare adumbrită, o pată de ţiteiu, de-un albastru argintiu în băfaia blândă a lunii, cum îşi susura povestea-i, în limbajul uşor, vrăjit al apei! Şi malurile-i verzi, acum de un verde închis, verdele mării în amurg, un verde aşa, pierdut, cu reflexe stinse, cum îşi depăna din caerul vremii, viaţa-i tăinuită, lunei, ce o asculta visândă. Colo, în fund, nainte, o pată mare, albă. Te apropii încet. Pe nesimţite se măreşte, ia o formă, şi te miri însuţi..., e podul acela, alb, mic, pe care de-atâte-ori l'ai trecut!

...Şi mă întorceam atât de mulţumit!

Intrasem în August. Cu ea nu mai schimbam o vorbă de-atuncia. Privirelor ei lungi, întrebătoare; răspundeam cu zâmbete ironice. Nu se mai duceau la Spital. Băiatul nu mai avea nevoe de pansament, se vindecase cu totul.

Totuşi nu atingeam încă sfârşitul „*Mă modelau*" împrejurările.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

De curând, la cizmarul mașinist, din față-ne, venise o nouă lucrătoare. Era o grecoaică... Multe trăsături comune cu armeanca. Aceiași ochi mari negri, același obraz rotund, nu însă atât de pârlit. Talia-i mijlocie, plină.

Câtă deosebire totuși în expresia ochilor. In râsul acela sgomotos, copilăresc al ei! Niște ochi mari întrebători, de copil. Uneori îi pleca, roșind.

Fața-i trăda sfiiciune. 16 — 17 ani! Mult mai modestă, mai retrasă decât colegele-i zgomotoase de lucru. Poate simboliza fata sărmană, modestă căreia vitregia soartei îi impune munca excesivă de dimineața până în seară. Venise de curând din Bulgaria. Vorbia prost românește. O auzisem.

Își atrăsese dintr'un început curiozitatea tuturor, din curte.

Era mândră. O mândrie poate înăscută timidității. Se crease în juru-i atâte zvonuri!

Când întâmplător eram pe tindă și priviam cum lucrau toate, — poate o căutam și pe ea, — le vedeam pe celelalte că râd între ele, că mi-o arată, că o cheamă la fereastră, cine știe ce să-i spue s'acolo îi arăta cu degetul înspre mine. Ea își înăbușia râsul. Se întorcea repede. Uneori mă privia mai lung.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu una dintre lucrătoare, cea mai mare dintre ele, vorbiam din când în când.

Acum vorbiam mai des. Vorbiam de noua lucrătoare. Totdeauna mai înainte, era un văl de seriozitate între noi. Cădea însă curând acum deîndată ce venia vorba despre „grecoaică“ cum în spunea ea.

Atunci nu se mai putea menţine. Devenia atât de veselă, atât de vorbăreaţă. Nu se putea reţine. Şi-mi destănuia atâte!. Căuta să mi-o facă antipatică.

Dela ea doară ştiam, că-i din Salonic. c'a fost în Italia, în Franţa, şi că vorbeşte bine franceza. Şi apoi, atâte răutăţi de femee la femee, că are „corset lung până la genunchi“. că poartă sâni falşi, perniţe moi, la şolduri.

Şi mi le spunea aşa, cu un fel de râs nervos, ironic.

Alte ori când aduceam iar vorba de ea, îmi răspundea pe un ton sfătuitor, de mai mare la mic.

— De ce nu-i scrii franţuzeşte? am întrebat-o.

Mă gândiam, să 'ncep iară? Să ajung poate mai rău decât cu armeanca. Şi cu o fată încă? Ce-mi inspira! O simplă curiozitate,

„Nu, nu, mă hotăram.

A doua zi însă a fost "da"!

Noaptea e un povăţuitor atât de rău! Gândisem atât de superficial, atât de frivol!

... La urma urmei, o variaţie, de ce nu?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi voiam la drept să mă vadă şi armeanca!

Dece? ar fi greu să răspund.

In după amiaza aceleiaşi zile aşteptam răspunsul a cătorva rânduri scrise în franţuzeşte şi trimise ei prin lucrătoarea cu care vorbiam.

Nici un răspuns. Căutai să aflu motivul.

— Zice că îi e frică, să n'o prindă patronul, aşa, cu bileţele! fu răspunsul suggestiv al „confidentei“ mele.

Seara la poartă, când se 'ndreptă spre casă o salutai. Imi răspunse şovăind.

A doua zi îi vorbi.

— Nu mi-aţi răspurs, nu-e aşa?

— Da! „*nu ştii la mine*“ franţuzeşte, a minţit aia îmi răspunse cu sfială. Seara o condusei spre casă. Imi plăcea ca o variaţie, naivitatea, ignoranţa-i chiar. Sigur nu era o femee. Nu era senzuala pe care o cunoscusem în armeanca. Nu erau ochii ceia semiînchişi, rătăciţi, cari te urmăresc şi 'n somn.

Era o fată, un copil poate, care te plictiseşte curând, cu tot farmecu-i. Ţineam totuşi să mă arăt că sunt intim cu ea, că sunt singurul din curte cu care vorbeşte. Ştiam că ochii armencii ne urmăriau.

Deacum şedeam iară, după amiezele acasă! Nu în grădină ca 'ntrecut. Nu, nu... Acum şedeam pe tindă. De-aci aveam privirea aţintită asupra atelierului din faţă-mi.

Desigur, atitudinea-mi nu rămăsese neobservată. Cizmarul, bulgarul acela, mă privia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sfidător. Își închipuia că nu poate pleca de acasă din cauza-mi, și că d'aia nu lucrau fetele. Ceilalți vecini mă priveau lung cu niște figuri ironice, cari ar fi vrut să-mi spue, „lasă, știm noi toate".

Mama voia să mi reliefeze ridicului acestei „prostii". Soră-mea făcea pe Cerberul.

Totuși rămâneam surd. Mă supăram încă. Deveniam violent. Dependența aceasta mărginită sau mai bine „*independența*" asta „*condiționată*" nu se impăca cu ideile-mi liberale, revoluționare chiar!

Imi plăcea atitudinea armencii. Se 'mprietenise cu grecoaica. O opria adese la prânz la masa-i. Vorbiau într'una până pe la două, tare, într'o limbă desigur balcanică. Interesul „simpatia" vădită fața de grecoaică nu-mi deturnară bănuelile.

Cum ghicisem de 'ndată ce se ascund sub ele! Cum le-am aflat mai târziu toate! Cum i-a 'nșirat atâte răutăți, minciuni, asupră-mi! Cum știam ce o călăuzia când spunea acestea!

Variația aceasta cu grecoaică fu de scurtă durată însă.

Și cum surădeam mulțumitor! Animalui din mine era măgulit, satisfăcut?

Unul dintre cizmarii greci din fundul curții un brun, palid, simpatic deveni „Caton-ul" roman d'odinioară. Căsătorit, harnic de altfel, nu putea el să tolereze ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„cine-va să-şi bată joc de o compatriotă de a lui", de grecoaica.

Le aflai acestea din gura nevestii lui.

—S'o laşi în pace, e furios, mai adăugase ea.

Seara urmam s'o conduc. Ele lăsau lucrul vara pe la 8.

Pe la 7 îl văd pe el gătit gata de plecare, postându-se la poartă. O aştepta. Trecui cu ea pe dinainte-i. Intr'o stradelă mai lăturalnică ne ajunse. Ne veni în faţă. Violent i se adresă ei greceşte.

Nu înţelegiam. Citeam în ochii ei parecă o cerere de 'ndurare. Se întoarse apoi către mine.

— Du-te, te rog acasă, şi vocea-i vibra.

Ezitând, el se 'ntoarse către mine.

— Te rog s'o laşi în pace, că o spun lui unchiu său. Îi cunosc eu bine şi pe ea şi pe el.

Intre timp ea se depărtase. Ridicai din umeri, nu spusei o vorbă şi mă înapoiai. El după ea... Spre casă, pe drum, cugetam la noul Caton reînviat, la „purificatorul" acesta nou al moravurilor. Nu putea el înţelege să-şi bată cineva joc de o compatriotă a sa...

Cât convenţionalism ridicol şi 'n minciună!

De ce nu-ţi spune aşa, făţiş, firesc...

— *„Las'o tu—fiindcă o vreau eu".*

Şi cum se subînţeleg acestea în toate alurile de protecţie ce-şi iau bărbaţii asupra femeilor!

Eram curios să ştiu ce se petrecuse între ei.

Aflai curând că el o ameninţase, că dacă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai vorbește cu mine, va „face“ el ca să plece de aici. Va încunoștiința pe unchiu său. Cam asta voia sa înțeleagă.

N'o mai însoțiam acum seara. Continuam totuși să vorbim, să schimbăm așa, câte-va cuvinte în fugă, către poartă, prin curte.

Armeanca aflase de toate acestea, și rădea sfidător, împrăștiind lucrurile printre toți ai curții, natural, înflorându-le, cu fantezia femeilor, cari caută să exagereze.

Grecul acum, în fiecare seară, către șapte, gătit cu bastonul în mână, o aștepta luându-se apoi după ea.

Nu simțiam nici un gând nebunatec, stăpânindu-mă. Desigur, mica aceasta naivă, de 16 — 17 ani, era cu mult mai inofensivă, mai neglijabilă decât femeea“, — armeanca ceea de 30 ani, cu senzualitatea-i pătimașă.

Ghiciam acum, după îmbrăcămintea, după minuțiozitatea îmbrăcămintii, atât de banal reliefată a Grecului, că accea pe care o urmăria, îi devenise mai mult decât o „compatriotă“.

După două zile, știam mai multe. Fui și duhovnic. Duhovnicul soției sale. Părintele cela, sever, venerabil, căruia îi mărturisești toate .. Și asta la 18 ani!

Cum?..... Printr'un ridicol al imprejurărilor.

Devenisem pentru soția-i „singurul“ care-i putea readuce bărbatul aprins, nebun după grecoaica.

Și mă ruga, mă ruga atât, să 'nceap

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iară să merg cu aceasta. Să-i fac din nou curte! Şi căuta să mă măgulească, într'un mod atât de stângaciu! Voia să-mi arate „firescul“ din parte-mi, a unei asemene conduite.

— El e căsătorit, are nevastă, are de lucru, ce-şi pierde timpul?

D-ta eşti tânăr, n'ai nici-o grijă, şi pe urmă, şti... „merge de *frică* cu el“ i-am urmărit eu, nici nu-i răspunde.

Puţin îmi păsa acum de căsnicia-i.

Imi dădui însă seamă că ajunsesem „eroul“ şi în acelaş timp „*ridicolul*“ curţii. Imi fu o aşa ruşine! Mă simţii atât de umilit!

Voiam să termin, voiam să fug, să părăsesc curtea asta. Parecă trăisem atâţia ani, aici. Eram plictisit. O vreme de lâncezeală, de moliciune trândavă, bolnavă.

Imi trebuia un stimulent de undeva, un impuls, din afară, de oriunde. Singur nu mai puteam face nimic. Eram apatic. N'aveam puterea să forţez împrejurările. Atâta doară. Toată ziua lipsiam d'acasă.

...Şi într'o zi?

Fu 14 August 916. Mobilizarea, războiul.

Războiul, „Moloch-ul“ acesta care înghite, care absoarbe toate, fu stimulentul venit din afară. Trăiam acum cu toţii zilele acele înfrigurate ale mobilizării. Mi-le amintesc atât de bine! Mai ales prima zi!

...Se ţinuse Consiliul de Coroană care avea să hotărască dacă zeului Marte i se consacra

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ziua. Infrigurarea, neliniștea aia unită oarecum cu o siguranță apăsătoare, stăpânia pe toți. Zvonurile, de ici, de colo, rumoarea ceea vagă, ne'nțeleasă caracteristică maselor, era atât de contradictorie! Și avea pare'că fiecare un fel aparte de a spune, de a-și afirma părerea. Și invoca înainte drept mărturie nediscutabilă izvorul informației sale:

— Știu „*pozitiv*“ vărul-meu e la Externe.

Și mai departe altul, tipul cras de burgez epicurian, cu fața rotundă, roșie, respirând mulțumirea animalică ce ți-o procură stomachul, cu ochii mici, buhavi, șterși, cu nimic inteligent în el.

— „Ascultă Domnule“ începea el, ascultă-mă pe mine! și se oprea puțin:

— „Politica. Politica e lucrul mare! și apoi încet, pe șoptite:

— Nu vrea Regele!

Câte, câte discuții asemene nu și le amintesc cei cari au trăit aici ziua înfrigurată, plină de îndoeli, - care a fost preludiul sgomotos, ne'nțeles, wagnerian al muzicei sinistre a războiului

Pe la 4 citisem cu toții declararea stării de asediu. Știam aproape. Zic „aproape“ fiindcă se șoptia că ar fi îndreapta contra Intervenționiștilor. Alte apăsări. Alte îndoeli!

Către seară de-abia, pe la 7 se știa totul pozitiv. Se lipiseră înștiințări anunțând decretarea „Mobilizării Generale“. Pâlcuri, pâlcuri de oameni se grămădiau în juru-le. Pe fețele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

celor mai în vârstă, părinţi poate, flutura un zâmbet stăpânit, de ne'nţeles. Cei tineri, galăgioşi, citeau în gura mare. Entuziasmu-le juvenil îi stăpânia. Toţi, toţi simţiam un „ce" vag, nedesluşit, plin de emoţii, de porniri pătimaşe. L'aşi numi *„entuziasm primitiv"* înăscut în firea fiecăruia, când aude, când citeşte despre fapte mari de războiu mai ales. Imaginaţia îşi dădea drum în mintea tuturora.

...Câte un „ura" prelung din atâte glasuri, întrerupt de câte un „jos Austria" „Jos Ungaria" alternând cu câte un puternic „Trăiască Franţa" „Sus Franţa" „Sus Anglia" dădea fiori mulţimii.

Automobilele cu soldaţi. făcându-şi loc alene, prin pâlcurile de oameni, făceau să vibreze prin aer sunete entuziasmante, de trompete, de goarne.

Fastul acesta, preludiul ăsta zgomotos, nedesluşit, haotic, îmbulzeala sunetele aceste stridente, vibrânde, de goarnă, de muzică cum plac mulţimei!...

Cum o transportă!..

Într'un minut entuziasmul era la culme. Se auziau coruri,—voci calde, bărbăteşti — întrerupte de urale, prelungi,—vibrânde...

...Şi te tărăşte, te cucereşte atât, entuziasmul acesta delirant al mulţimei! Psihologia acestei mulţimi?!

Aceeaşi! Ca şi acea de acum o sută şi ceva de ani! Ca şi aceea a anilor cari or

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să vie!... Aceeași masă de capete, agitată, excitată, *„neștiind ce trebuie să facă“*! Aceiași suggestie ca și a mulțimii revoluționare de atunci, din Paris, căreia poate un singur strigăt „La Bastilia“ îi și părea că-i arată *„țelul“* născut d'abia acum, instinctiv, impulsiv, fiindcă se găsise „întâmplător“ *„cineva“* ca să strige astfel. Mulțimea... masa aceasta nebună, tără judecată, pornită, târâtă automatic de un glas poate!

Cât de complexă e psichologia maselor! A mulțimii care nu știe pentruce se strânge, pentruce țipă, sbiară, dar care știe că *„trebuie“* să facă ceva.

Și totuși!.. Câtă putere, câtă forță, în valul acesta nebun, barbar, nimicitor! E atât de greu să i te opui, să faci zid. Te rostogolește, te dărămă cu atâta inconștiență!

Și dela o clipă la alta, se sbuciumă, se schimbă! N'are nevoe de conducător, de nimeni. Singură! *Un corp... cu-atâte capete!.*

...Îmbulzeală, afluență enormă de lume pe străzi. Tramvaele gemeau de lume. Trăsurile își croiau cu greu drumul prin mulțime. Strigătele ciudate ale sirenelor de automobile te făceau să 'ntoarci mereu capul. Străzile archipline.

...Aiurit, buimac, târât în mulțime, trăiam parecă într'altă lume. Și mă lua, mă ducea cu ea, așa pe nesimțite mulțimea!... I-aparțineam! Eram al ei! Își cerea dreptu-i!...

Când însfârșit scăpat din valul, din văl-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toarea ceea nebună, care te afundă, mă 'ndreptam spre casă, beţia momentului mă stăpânia.

Curând, către jumătatea drumului, felinarele, toate luminile de pe străzi, fură stânse cu desăvârşire. Plutiam în cel mai adânc întunerec.

Nu vedeam nici la doi paşi 'nainte-ne. Presimţiri neliniştitoare mă stăpâniau. Nu mai era beţia nebună, impulsivă, de adineaori! Cum trecuse de repede!

Întunerecul acesta învăluitor, mistic, paşii, glasurile aceste de oameni, grăbiţi, ne'nţeleşi, te lăsa îngândurat.

Aspectul acesta nou, din lumi străine par'că, al Bucureştiului, dădea imagina unui vis de necrezut.

Când ajunsei acasă, erau cu toţii la masă.

Câţi-va vecini făcuseră cerc în jurul mesii.

Desigur noutatea palpitantă era declararea războiului nostru. Toţi comentau. Şi fiecare în felul lui. Ca trăsătură comună aveau toţi pe aceea de strateg, de diplomat, până şi de profet. Chiar planul campaniei, cu indicaţii de localităţi, de numiri proprii, „precise" se auziau de ici, de colo. Un „ce" neprăvăzut curmă însă, toate aceste expansivităţi...

Într'adevăr sergentul, cu strigăt acum autoritar îndemna, poruncia, umblând din curte în curte, să se stingă lampa.

Nici lumina şovaelnicului opaiţ de odinioară, n'ar fi îngăduit-o.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cine a trăit nopţile acele, înfrigurate cine-şi aminteşte de strigătele lor disperate „Lumina“! stingeţi lumina!... *Lamba!*... îi pare azi un vis.

O! *Lamba!* Teama aceea de monştrii aerieni, era răsfrânsă în aceste două vorbe.

...Curtea deveni acum pustie. Un întuneric de nepătruns. Intraseră toţi prin case. Voiam să mai văd încă odată strada, aspectul nou al ei.

...Văl de întunecime în tot cuprinsul.

Nu zăriai o pată mai mare, luminoasă. Arare, câte o uşoară dâră palidă sfioasă..., furişându-se prin crăpătura unei uşi dela câte vre-o prăvălie. Paşi rari! rari de tot... Glasuri sfioase, grăbite... O! Unde era Bucureştiul?! Nopţile-i?! Frivolul, mondenul Bucureşti de mai înainte, d'aseară numai, cu nopţile-i de carnaval, cu petrecerile-i până la ziuă, cu orgiile romane, cu ospăţuri „Luculus-ene“ „micul Paris“ răsfăţat, *trebuincios* par'că, întrecând aici poate pe malurile Dâmboviţei marele, ispititorul Paris de pe malurile Senei!

Unde mai era el acum?!

Imi veni în gând rândurile celui mai minunat sonet din literatura noastră:

„S'a stins viaţa falnicei Veneţii.

„*N'auzi cântări, nu vezi lumini de baluri.*

„*Ca 'n ţintirim tăcere e'n cetate.* Şi apoi.. strigătul de resemnare, de neputinţă-ne ome-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nească: — *„Nu'nvie morții, e'n zadar copile!*

Mort Bucureștiul?! Cine ar fi crezut!.. Și noaptea... noaptea aia primă—întâia noapte de război—știu eu—grozavă și în acelaș timp grandioasă. Cine a trăit-o n'o mai poate uita! Să uiți dangătul acela prelung, lugubru, în toiul nopții, al Mitropoliei?! clopotele acele, mistice, ne'nțelese, ale celorlalte biserici cari îl însoțiau?... fluerăturile alea ascuțite, stridente, ale sergenților de oraș?! zgomotele celea alergânde de pași repezi?! vocile lor gâfâinde, nerespirând par'că:

Lumina — stingeți lumina!...

Și apoi — canonada aia puternică, grozavă, mitralierele cele împroșcătoare de foc, cu pârpăiturile lor nebunești, repezi?... dârile acele mari, luminoase ale reflectoarelor cari brăzdau cerul, încrucișându-se, căutând, dibuind par'că?... zgomotul fioros, ritmic, caracteristic motoarelor de aeroplan?... să uiți toate aceste?... Și strigătele „Uite-l" Și altul!... Zeppelinul!... Cine nu l'a văzut?!

Havana ceea mare, luminoasă în raza reflectoarelor, târându-se 'ncet, alene!... Cine n'a văzut-o?! Cine nu s'a cutremurat?! Să uiți astea? Să ți se șteargă din minte toate aceste?!

Și glasurile acele repezi, aiurite, ale tuturor respirând energia disperării răsunând atât de fantastic în noapte?

...Năuci, buimaci, trăiam cu toții tabloul acesta bizar, de ne'nchipuit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De prin case se auziau scâncete şi plânsete de copii, sculaţi, treziţi şi ei din somn.

Ce ştiau micii, sărmanii de ei. Ce ştiam noi „marii“ oameni în toată firea — Eram cu toţii jocul soartei! Într'o clipită puteam să adormim pe veci!

Într'un timp, târziu, împuşcăturile răreau.. se depărteau... încetau cu totul... Linişte iară! Fluerăturile sergenţilor ne vesteau depărtarea aeroplanelor.

Înfrigurați, cu fluiduri nervoase, bolnave comentam acum cu toţii, cu o linişte aparentă. Liniştea aceluia care-ţi spune de primejdiile prin cari a trecut, şi căruia totuşi amintirea îi dă fiori.

Şi câte nopţi de aceste! Deseori chiar de două ori pe noapte. Şi într'una acelaş şi acelaş spectacol. Cine mai dormia apoi?

...Prima noapte fusese într'adevăr grozavă, prin intensitatea şi prin noutatea ei! Începuse în chip demonic Marte! Şi avea să continue atâte luni!

A doua zi de dimineaţă toţi trăiam sub impresia nopţii. Atâte zvonuri, atâte legende prinseseră.

„Că fusese atins“ *aeroplanul*. „Căzuse lângă gară“. „Nemţii omorâţi“. Ba că distruseseră două făbrici, „d'alea“ de bomboane depe Traian, de pe Călăraşi, că „prăpădiseră“ atâtea suflete...

Cum lucră imaginaţia oamenilor mai ales a femeilor de pe la mahalale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cum vor rămâne trei vorbe, aşa cum le-am auzit cu toţii, cum vor rămâne ele în amintirea vie a tuturor!

„*Lamba! Tippiligul! — Airoplanul!*"

Ce moşteniri noui!

Se lipiseră acum ordonanţe pe străzi cu dispoziţiuni privitoare la străini, textul oficial al declaraţiei de războiu cu măsurile acele de siguranţă inerente, cuprinse toate în legea stării de asediu. Pâlcuri de oameni se 'nghesuiau în juru-le. Observai cu siguranţă pe cei cari intrau în categoria celor ce aveau să ia drumul lagărelor de internare pentru străini. Gravi, tăcuţi, uitându-se sfios prin prejur, citeau încet, cu atenţie textul dispoziţiunilor. Amănuntele acestea sarbăde, meticuloase, le erau acum atât de hotărâtoare! Zâmbetul ce le flutura pe buze era de neînţeles. Parecă de resemnare amară, unită cu o revoltă, înăbuşită... surdă... Unii dintre ei, încovoiaţi sub greutatea vremii aveau par'că ochii umezi. Văzuseră poate atâţia ani de zile, răsărind şi apunând mereu acelaş soare, cald, prietenesc, gălbui, auriu, dimineaţa, aprins sângerând în amurg, soarele românesc... aceleaşi holde răzânde, bogate, cu aceleaşi lanuri scăldate 'n stropi de soare.. Şi poate vrăjiţi şi ei, când-va... de mult... ani în urmă, de susurul vreunui nebunatec pârău dintr'o vâlcea românească, prăvălind în mersu-i, ca un copil sălbatec, frânturi de bolovani, de arbori... robiţi poate şi ei.., cândva..,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de farmecul nostalgic a unui colţ de ţară!.. A unui cătun de al nostru, perdut în desişul unei păduri.. A unui sătuleţ uitat la poalele vreunui munte! Şi poate şi lor colbul şoselelor noastre, norii ceia învăluitori, bronzaţi în auriul razelor de soare, colb ce-şi are şi el farmecu-i de aducere aminte, poate şi lor le va fi lungit ochii a drum.. a ţară...

Şi aveau să se plece în faţa capriciilor soartei! In faţa puterei magice, oarbe, a războiului! In faţa brutalelor dar poate necesarelor considerente a lui Marte! A zeului atot puternic!

Războiul avea să fie hotărîtor şi asupra-mi. A doua zi chiar atelierul bulgarului fu desfiinţat. Cu el şi grecoaica. Trei zile după, el luă drumul lagărelor de internare.

Scena care avea să precedeze plecarea-i îndepărtată, cine ştie unde... ne-a impresionat aproape pe toţi ai curţii. In deosebi pe femei. Deşi certat cu toţii, deşi om rău, violent, antipatic, cu porniri chiar brutale, un „ce" aşa, afectiv, o oarecare căldură, impulsivă poate, ne făcea să-i înţelegem soarta. Sentimente mari, umanitare, de om la om, ne întipăria, pe moment, adumbriri în ochi.

...Copilu-i, o fetiţă de vre-o 7—8 ani, se întorsese cu o trăsură, ce trebuia să-l ducă la gară. El, în pragul casei, cu ochii ţintă înainte, avea privirea rătăcită, perdută. Alături, pe jos, un geamantan, o valiză, două legături aveau să-i fie tovarăşi de drum.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Uruitul roţilor de trăsură îl făcu să tresară. Îşi aminti... Îşi aşeză lucrurile în trăsură. Se întoarse apoi. In prag, soţia-i. In braţe cu un prunc, de poala-i, un altul, alături fetiţa. O despărţire teatrală. Spectatori eram toţi vecinii, grămădiţi în curte.

In ochii femeilor scânteiau luciri afective. Momentul culminat...

...Bulgarul luă în braţe copilaşul din braţele mamei, aşa... iute, ca un sălbatec. îl strânse cu o ardoare de femee, îl sărută pe obraji, şi-l depuse repede în braţele soţiei. Îşi sărută apoi nevasta, se aplecă şi-şi îmbrăţişă şi celălalt copil. Se 'nturnă apoi către fetiţă. Îşi îngropă buzele în ochii-i şi puturăm auzi cuvintele: — Să fi cuminte Mici!

O voce aşa... înecată, înăbuşită, totuşi caldă părintească!.

Se 'ntoarse apoi către noi, către vecini, scoase mult pălăria, salutând respectuos şi adăugă „Rămâneţi sănătoşi. Glasuri slabe, subţiri, femeeşti răspunseră tradiţionalul „Să te 'ntorci sănătos!.

Uruitul roţilor trăsurei care se depărta fu coloritul final al scenei. Ochii femeilor erau umezi. Unele mai bătrâne şoptiau „*săracul*“!.

Partea aceasta afectivă, caracteristică femeilor uneori e-atât de omenească! Răsfrânge atâta bunătate!

...Grecul trăia şi el acum în frigurile nesiguranţei, deşi era supus unui stat neutru.

Deveniserăm acum „cunoscuţi“. Mă întreba

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sfios, oarecum respectuos, căutând să-i dau lămuriri. Voia să uit...

Cum se risipise acum totul! Cum era acum învăluit trecutul în negura vremii, negură abia a două trei zile!

Grecoaica „compatrioata" sa, cine știe unde, îi înspiram acum încredere... mai știu ce?!...

Cam prin a patra zi a mobilizării, pe stradă, îl văd venind către mine pe amantul armencii.

Foarte prietenos, mă salută.

— „Ce mai faci Domnule?

— „Bine... D-ta?

— „Ei... uite cu războiul. Mă duc... și ochii i se îngândurară. Îl priviam. Mă interesa. Un interes, așa, ciudat, poate de cunoscut la cunoscut.

— „Când pleci? îl întrebai, trebuind să-l întreb ceva.

— „Știu eu? mâine cred.

Voiam să termin. Îi întinsei mâna și... răzând... vesel, optimist:

— Ei noroc, cu bine.

— Știi... încercă. Apoi se opri... Ezită..

— Fă-mi te rog plăcerea, să luăm ceva împreună, vis-a-vis. Cine știe când ne mai vedem!

Intrarăm într'o cofetărie.

Căută o masă 'n fund, ș'acolo, încet, aproape pe șoptite, brusc, așa deodată, fixându-mă:

— Te-am mințit, iartă-mă, începu el, armeanca ceea mi-era amantă, mi-a fost încă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înainte, de mult. Am fost mult timp vecini.

— E o cocotă... (și cuvântul din gura lui fu mult mai vulgar), o cocotă, D-le, ordinară.

L'a înșelat pe bărbat-său, m'a înșelat pe mine. Nici nu merită să te uiți la ea. Știi, pe armeanul ăla 'nalt frumos, din față? Și lui i-a fost amantă.

Și-mi istorisi atâte... atâte intimități perverse, de ne'nchipuit, pe sococoteala-i!

L'ascultam pierdut, cu ochii rătăciți, țintă asupra-i.

Puteai atât de ușor s'o ai! două luni cât ați mers împreună!... și mă privi oarecum ne'nțelegător... Și-apoi:

— Nu.. nu, mai bine pentru D-ta. Dă-mi voe să-ți spun,—ești încă tânăr, prea tânăr.

Și ea e atât de isterică (cuvântu-i și acesta fu mult mai vulgar).

Câte știu numai eu!... și mă fixă așa lung, ciudat!...

Îmi făcea rău destăinuirile, intimitățile aceste, triviale, vulgare.

Șimțiam totuși o plăcere perversă să le ascult.

Fumam acum o țigară și în dunga ceea albăstrue a țigării, căutam să-mi adun gândurile.

— Nu știu dacă mai mă întorc, și îi flutură un zâmbet de îndoială,— dar nu d'aia îți spun astea... ți le-ași fi spus și așa"...

„Nu mai vorbesc cu ea de două săptămâni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu mai pot s'o sufăr! A trimis să mă cheme. Nu m'am dus.

Și voia atât să mă convingă de cele ce spunea! În vocea-i vibrândă, caldă, se resfrângea o sinceritate amară, un suflu de dispreț, și în acelaș timp și de regret.

— „A!... Puțin îmi pasă... Și mă ridicai.

Ne despărțirăm ca doi „prieteni, care se duc pe căi cu totul diferite.

Spovedania, confesiunea această vulgară, mă obsedă toată ziua. Nu eram *„sigur?! Nu știam?!* Erau noutăți?!

— — — — — — — — — — — — — —

...Și azi... când mi-amintesc de ea, când o știu departe, departe în Rusia, în vălmășagul acela haotic, nebun, deacolo, plecată în zilele închinătoare, înfrigurate ale mobilizării, cu atâte alte familii armenești, văd par'că 'naînte-mi ochi ceia... mari, negri, pătimași, a căror privire poate nici când n'am înțeles-o. Văd surâsu-i! Surâsul acela, provocător, ispititor de femee senzuală.

...Câte-amintiri de-atunci, din zilele acele, zile senine, premergătoare furtunii.

...Și nu știu, un „ce" așa tainic, ne'nțeles, pare că ași vrea să mi-o aducă iar în fața-mi, s'o văd... să mai facem iară drumul ăla lung, tărăgănat, din tramvai, unul lângă altul, așa... înghesuiți..., nebuni.., ca odinioară...

Ca atunci?... La 18 ani!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

...Şi serile acele! La poartă... la fântână.., pe tindă!...

Cum o văd par'că venind cu cana aia mare, albă!

Zilele rele, chinuitoare, cari atât m'au frământat, le-am uitat. Caerul neîntrerupt al vremii, mi le învălue atât de des! O amintire aşa... uşoară, fugindă despre ele!... După amiezele..., serile, fântâna.., grădina, nimicurile cele, cari m'au înlănţuit când-va, îşi au „azi" farmecul. Imi par vraja duioasă, plină de vise a unei „poveşti trăite".

...Şi aşa... uneori.., în amurgul plumburiu ne'nţeles, al zilelor de toamnă.., în infinitul trist, monoton, al cerului, cu picurii ceia, mici, reci de ploaie, lovind ritmic, murind, streşinele caselor, încet.., într'una.., coborând cu ele parecă şi un suflu bolnav, jalnic, de toamnă.., în frigul, înfiorarea ceea rece.., tăinuind parcă ceva din linţoliul alb al ernei apropiinde.., în frunzele cele ruginii, murinde, alungându-ţi ochii a drum, a ţară. aşa, câte-odată.., arare.., în ochii-mi, simt o lacrimă furişându-se...

Octombrie 1921

Stupida carte! Ruah!